

# ศึกษาพิธีกรรมบวงสรวงและความเชื่อในประเพณีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญในสมัยโชซอน

ศาสตราจารย์ ดร.ปริศวรร ยืนเสน<sup>1\*</sup> และ รองศาสตราจารย์ ดร.พิเชฐ แสงทอง<sup>2</sup>

<sup>1\*</sup> คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อีเมล parit.y@psu.ac.th

<sup>2</sup> คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อีเมล pichet.s@psu.ac.th

## The Study of the Sacrifice and Beliefs of the Royal Ploughing Ceremony in Joseon Dynasty

Prof. Parit Yinsen, Ph.D.<sup>1\*</sup> and Assoc. Prof. Pichet Saengthong, Ph.D.<sup>2</sup>

<sup>1\*</sup> Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, E-mail parit.y@psu.ac.th

<sup>2</sup> Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, E-mail pichet.s@psu.ac.th

### Article Info

**Article Type:** Research article

### Article History:

Received: April 4, 2023

Revised: October 16, 2023

Accepted: October 20, 2023

### คำสำคัญ

พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ, สมัยโช  
ซอน, การทำการเกษตร, ความเชื่อ

### Keywords:

Royal Ploughing Ceremony, Joseon  
Dynasty, Agriculture, belief

### บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อของชาวเกาหลีที่ปรากฏในพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญจากพงศาวดารโชซอนและเอกสารอื่นๆ มุ่งเน้นด้านความเชื่อที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตทางการเกษตรของชาวเกาหลียุคจารีต ผลการศึกษาพบความเชื่ออันหลากหลาย สะท้อนให้เห็นความเป็นสังคมที่มีการเกษตรกรรมเป็นรากฐานอันมั่นคง สัมพันธ์อยู่กับการพึ่งพาธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม ความเชื่อในประเพณีและพิธีกรรมดังกล่าว ยังแสดงให้เห็นถึงบทบาทของพระมหากษัตริย์ในการทำนุบำรุงการอาชีพของพสกนิกร สะท้อนช่วงชั้นทางสังคมที่มีการแบ่งแยกสูงต่ำ โดยรัฐใช้พิธีกรรมจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเป็นพื้นที่พิเศษเพื่อแสดงว่าผู้คนต่างชนชั้นร่วมทุกข์ร่วมสุขกันได้ บนความคาดหวังต่อผลผลิตทางการเกษตรที่อุดมสมบูรณ์

### Abstract

The purpose of this article is to study the Royal Ploughing ceremony from the chronicles of Jeseon and related documents. It focuses on the beliefs related to the agricultural way of life of the Jeseon people. The study found diverse beliefs reflecting a society rooted in agriculture, closely connected to nature and the supernatural. However, the beliefs in these customs and rituals also showcase the role of the monarch in sustaining the livelihood of the subjects, highlighting societal divisions. The state uses the Royal Ploughing ceremony as a special platform to demonstrate that people from different social strata share in the hopes of a bountiful agricultural yield.

\* Corresponding author: Prof. Parit Yinsen, Ph.D.

E-mail address: parit.y@psu.ac.th

### 1. บทนำ

การเกษตรกรรมของชาวเกาหลีถือเป็นวิถีทางหลักในการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร จากเดิมที่เลี้ยงชีพด้วยการเก็บพืชผลจากป่ามาบริโภค จนกระทั่งรู้จักวิธีการทำการเกษตรซึ่งถือว่าเป็นนวัตกรรมใหม่ในสมัยนั้น จากหลักฐานประวัติศาสตร์พบว่าชาวเกาหลีรู้จักวิธีการทำการเกษตรมาตั้งแต่ยุคหินใหม่ โดยเฉพาะยุคหินใหม่ตอนปลายที่เริ่มรู้จักการปลูกธัญพืชและข้าว นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการทำการเกษตรของชาวเกาหลี ที่สำคัญมีการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำการเกษตรอีกด้วย เช่น เสียม เคียว เป็นต้น

การทำการเกษตรของชาวเกาหลีกลายเป็นมรดกทางอารยธรรม ที่สืบสานและต่อยอดในเชิงพัฒนาการไปเรื่อย ๆ ไม่ว่าจะเป็นยุคสามอาณาจักรที่ชาวเกาหลีรู้จักการเพาะปลูกธัญพืชต่าง ๆ ได้แก่ การปลูกน้ำเต้า กระเทียม และผักกาดหอม เป็นต้น

ในสมัยโครยอ การเกษตรมีความสำคัญมาก ดังจะเห็นได้จากราชสำนักที่มีนโยบายการปรับปรุงและพักดิน สะท้อนความรู้ทางวิทยาศาสตร์การเกษตรและการให้ความสำคัญกับการทำการเกษตร (관농정책) ดังปรากฏนโยบายสลับกันใช้ที่ดินในการทำการเกษตร การหยุดพักที่ดินเป็นการชั่วคราวเพื่อปรับปรุงดิน (휴한법) นอกจากนั้น ยังมีการพัฒนาระบบการส่งน้ำ การพัฒนาเครื่องมือการทางการเกษตร เป็นต้น เมื่อถึงสมัยโชซอนโดยเฉพาะสมัยพระเจ้าเซจง มีการประดิษฐ์เครื่องวัดปริมาณน้ำฝนเพื่อนำมาใช้ประกอบในการทำการเกษตร เริ่มใช้วิธีการเพาะต้นกล้าแล้วนำมาปักดำ (이앙법) เป็นต้น

ในโลกทัศน์ของชาวเกาหลี ชาวถือเป็นสิ่งที่ได้รับมาจากสวรรค์และเป็นสิ่งที่เทพเจ้าประทานให้กับมนุษย์ ดังนั้นการนาจึงเป็นบ่อเกิดของพิธีกรรมหลายอย่างของชาวเกาหลี ขณะที่ตามความเชื่อเดิมของชาวเกาหลี ผู้ที่สามารถติดต่อกับเทพเจ้าได้คือกษัตริย์ ดังนั้นการทำพิธีต่าง ๆ จึงมักมีกษัตริย์เป็นศูนย์กลาง โดยเฉพาะประเพณีสำคัญยิ่งคือ “พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ (친경례)” อันถือได้ว่าเคยเป็นรัฐพิธีของชาติในยุคที่เกาหลีปกครองด้วยระบอบกษัตริย์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ และเป็นตัวอย่างให้กับพลกริชาวเกาหลีมีกำลังใจ และความเชื่อมั่นในการทำการเกษตร กษัตริย์จึงมีบทบาทในฐานะผู้ริเริ่มทำการเกษตรด้วยพระองค์เองในช่วงต้นฤดูการทำนา

ในสมัยโชซอนก่อนถึงฤดูการทำนา ราชสำนักจะกำหนดวันทำพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เพื่อเป็นการขอให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการเกษตร สามารถทำนาได้ผลผลิตที่ดี และเพื่อให้ชาวนาเกิดขวัญและกำลังใจในการทำการเกษตร แต่เมื่อสิ้นสุดยุคสมัยโชซอนพิธีดังกล่าวสิ้นสุดลงด้วย จึงกล่าวได้ว่าพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเป็นพิธีที่มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นพิธีเกี่ยวกับการทำการเกษตรซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ และในการประกอบพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญปรากฏให้เห็นความเชื่อต่าง ๆ ของชาวเกาหลี สะท้อนให้เห็นลักษณะการดำเนินชีวิตของผู้คนในสมัยนั้นได้

บทความนี้ศึกษาเกี่ยวกับพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญของเกาหลี มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อของชาวเกาหลีที่ปรากฏจากพิธีดังกล่าว โดยจะกล่าวถึงพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญสมัยโชซอนเป็นหลัก เนื่องจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์บันทึกไว้อย่างชัดเจน แสดงให้เห็นว่ายุคโชซอนให้ความสำคัญกับพิธีดังกล่าวมากกว่ายุคอื่น ๆ

## กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิจัยเอกสาร ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์และพรรณนาผลการวิเคราะห์โดยแยกแยะความเชื่อและบทบาทของกลุ่มคนต่าง ๆ ที่ได้รับการบันทึกไว้ในเอกสารหลักฐานแล้วจึงอธิบายเชื่อมโยงกับความรู้และบริบทประวัติศาสตร์เกาหลีในสมัยที่เอกสารระบุถึง แหล่งข้อมูลหลักคือเอกสารทางวิชาการและเอกสารโบราณของเกาหลี โดยเฉพาะสำเนาเอกสารชั้นสำคัญที่ตกทอดมาสู่ปัจจุบันคือพงศาวดารสมัยโชซอน ซึ่งปริวรรตเนื้อหาแล้ว พงศาวดารฉบับนี้แต่เดิมบันทึกด้วยอักษรจีน ต่อมาได้รับการแปลมาเป็นภาษาเกาหลี สถาบันวิจัยเกาหลี (Academic of Korean Study) ซึ่งเป็นสถาบันสำคัญที่มีบทบาทในการวิจัยด้านเกาหลีศึกษานำมาเผยแพร่เป็นเอกสารฉบับออนไลน์เพื่อให้สามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ ยังเก็บข้อมูลจากเอกสารอื่น ๆ เพื่อเป็นบริบทประกอบการวิเคราะห์ เช่น เอกสารบันทึกรายละเอียดประเพณีและวัฒนธรรมราชสำนักของปักแทซุน (박태순, 1995) ตลอดจนสืบค้นข้อมูลด้วยคำว่า “친경례 (พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ)” จากเว็บไซต์ยอดนิยมของเกาหลีชื่อ never.com จากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลโดยจำแนกออกเป็นประเด็นตามความโดดเด่นที่ปรากฏในเอกสาร คือ พิธีบวงสรวงเทพเจ้าแห่งการทำนาและเทพเจ้าธัญพืช และพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ จำแนกให้เห็นความเชื่อที่ปรากฏจากพิธีดังกล่าว โดยนำเสนอผลงานศึกษาด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

การวิเคราะห์นี้เกิดขึ้นบนพื้นฐานที่ว่าเอกสารโบราณนั้นไม่เพียงแต่บันทึกข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เอาไว้เท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นประวัติศาสตร์วิธีคิดของสังคมโบราณเอาไว้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้ เมื่อเอกสารบอกเล่าถึงบทบาทของผู้คนในประวัติศาสตร์เกาหลีกลุ่มต่าง ๆ ที่ถูกนำเสนออยู่ในพิธีกรรมการบวงสรวงเพื่อการทำนาและพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เอกสารจึงย่อมสะท้อนให้เห็นวิธีคิดของชาวเกาหลียุคจารีตเกี่ยวกับการจัดวางกลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมเกาหลียุคนั้น ๆ ไปด้วยเช่นกัน การที่เรามองเห็นการแบ่งช่วงชั้นทางสังคมในเกาหลียุคจารีต จึงสามารถอธิบายผ่านการระบุช่วงชั้น และการกำหนดบทบาท และความเชื่อในพิธีกรรมเหล่านั้นนั่นเอง

## การทบทวนวรรณกรรม

ตั้งแต่อดีตมาบรรพในสมัยที่ยังไม่มีวิทยาการเทคโนโลยี มนุษย์นำความเชื่อต่าง ๆ มาใช้ในดำรงชีวิต ความเชื่อสามารถเกิดขึ้นได้จากหลายปัจจัย ได้แก่ ความกลัว การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่กระทบต่อการดำรงชีวิต เป็นต้น ราช ปุณฺณทก (2530, น.350) ให้ความหมายของความเชื่อว่า ความเชื่อคือการยอมรับต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ซึ่งอาจจะส่งผลดีหรือผลร้ายได้ แม้พลังอำนาจนั้นไม่สามารถพิสูจน์ได้แต่เป็นสิ่งที่มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ ให้การยอมรับ เช่นเดียวกับ สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ (2536, น.7) ที่กล่าวว่า ความเชื่อ คือการยอมรับข้อเสนอใดข้อเสนองานหนึ่งว่าเป็นจริง ความเชื่อทำให้เกิดภาวะทางจิตขึ้นในบุคคลซึ่งอาจเป็นพื้นฐานของการกระทำใด ๆ โดยสมมติใจของบุคคลนั้น ๆ สำหรับประเภทของความเชื่อ กิ่งแก้ว อรรถาการ (2520, น.93-94) แบ่งความเชื่อออกเป็น 11 ประการ ได้แก่ 1) ความเชื่อเกี่ยวกับบุคคล 2) ความเชื่อเรื่องสิ่งแวดล้อม 3) ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 4) ความเชื่อเรื่องเพศ 5) ความเชื่อเรื่องสุขภาพและสวัสดิภาพ 6) ความเชื่อเรื่องโชคลาง 7) ความเชื่อเรื่องความฝัน 8) ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง 9) ความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณ 10) ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ และ 11) ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าสังคมมนุษย์มีความเชื่อที่ครอบคลุมวิถีชีวิตด้านต่าง ๆ อย่างหลากหลายและรอบด้าน ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม ปรากฏการณ์ธรรมชาติซึ่งหาคำตอบไม่ได้ ด้านสุขภาพ ด้านประเพณีและพิธีกรรม รวมถึงความเชื่อเกี่ยวกับโลกในอนาคตและในอดีตอีกด้วย การผลิตสร้างความเชื่อเหล่านี้ขึ้นมาจึงสัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่เป็นจริงในห้วงปัจจุบัน ตลอดจนวิถีชีวิตที่อาจจะต้องดำเนินไปข้างหน้า ความเชื่อจึงมีลักษณะที่เป็นทั้งภาพสะท้อนของชีวิตและความใฝ่ฝันของชีวิตด้วย

ด้วยเหตุนี้ ความเชื่อสามารถปรากฏได้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นขนบธรรมเนียมหรือประเพณีที่สังคมนั้น ๆ กำหนดขึ้นเพื่อความขลังหรือเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้กับคนในสังคม พิธีกรรมเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อได้พอ ๆ กับที่ความเชื่อก็เป็นต้นกำเนิดของพิธีกรรม ดังเช่น อุทัย หิรัญโต (2526, น.197) กล่าวว่า วัฏจักรพิธีกรรมคือการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานทางวัฒนธรรมอันเกี่ยวกับสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับการกระทำในโอกาสต่าง ๆ หมายถึง พฤติกรรมทางสังคมอันละเอียดอ่อนที่ถูกกำหนดขึ้นโดยขนบธรรมเนียม กฎหมายหรือระเบียบของสังคม ซึ่งแสดงออกถึงค่านิยมและความเชื่ออีกด้วย กล่าวได้ว่า ความเชื่อเป็นสิ่งที่สะท้อนออกมาจากพิธีกรรม เพราะพิธีกรรมก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความเชื่อ นั่นเอง

พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ (친경례) ในประวัติศาสตร์เกาหลีเริ่มมีขึ้นตั้งแต่สมัยอาณาจักรโครยอและสืบทอดต่อมาจนถึงสมัยอาณาจักรโชซอน ระยะแรกไม่ได้เป็นพิธีที่ได้รับความนิยมมากนัก จนมาเฟื่องฟูขึ้นในสมัยโชซอน ซึ่งให้ความสำคัญกับผลผลิตทางการเกษตร พิธีกรรมนี้แสดงให้เห็นถึงความห่วงใยที่สถาบันกษัตริย์มีต่อความอุดมสมบูรณ์ของชาติ ตลอดจนการที่กษัตริย์ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับพสกนิกร

คำว่า พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ คำอักษรจีนใช้คำว่า “親耕禮” หมายถึงพิธีการไถนาที่มีความใกล้ชิดกันหรือด้วยความรัก นั่นคือ เป็นพิธีการไถนาที่กษัตริย์และพสกนิกรมีความใกล้ชิดกัน ความรักและความห่วงใยที่กษัตริย์ทรงมีต่อพสกนิกรสำหรับการศึกษาเกี่ยวกับพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญที่ปรากฏได้แก่ งานศึกษาของชินมย็องโฮ (신명호, 2003, pp. 69-72) ซึ่งกล่าวเกี่ยวกับพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญโดยเน้นที่ขั้นตอนต่าง ๆ คือขั้นตอนการเสด็จไปบวงสรวงเทพเจ้าแห่งการเกษตรในตอนเช้าตรู่ และขั้นตอนการไถนา งานศึกษาของสถาบันวิจัยเกาหลีศึกษา (한국정신문화연구원, 1991) กล่าวว่าพิธีนี้เป็นราชพิธีสำคัญยิ่งที่ราชสำนักดำเนินการ และกล่าวถึงความเป็นมาว่ามาจากพิธีการบวงสรวงเทพเจ้าแห่งการเกษตรและเป็นพิธีที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดขงจื้อ โดยขั้นตอนของพิธีดังกล่าวเริ่มต้นจากการบวงสรวงเทพเจ้าแห่งการเกษตรหลังจากนั้นกษัตริย์จะเสด็จไปทำพิธีไถนา งานศึกษาของชินคย็องซุก (신경숙, 2014, pp. 43-71) ศึกษาดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญสมัยกษัตริย์ยองโจ เรียกว่า “อักจัง (악장)” ซึ่งปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยของกษัตริย์ยองโจ แต่ไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดของดนตรีว่ามีลักษณะอย่างไร เพียงแต่กล่าวถึงว่าดนตรีดังกล่าวใช้เฉพาะในขั้นตอนการไถนาและหยุดบรรเลงเมื่อเสร็จสิ้นพิธีไถนาสำหรับการวิเคราะห์ถึงความเชื่อที่ปรากฏจากพิธีดังกล่าวยังไม่พบงานวิจัยใด

## 2. ประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตรในสังคมเกาหลียุคจารีต

“พิธีกรรมทางไสยศาสตร์” มักเป็นพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับสังคมเกษตรมาอย่างยาวนาน เนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถควบคุมปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มีผลสำคัญต่อการผลิตทางกสิกรรมได้ พิธีกรรมทางไสยศาสตร์จึงถูกสร้างขึ้น เพื่อสนองความปรารถนาเพื่อให้ได้รับผลผลิตที่อุดมสมบูรณ์ ผ่านการทำพิธีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้าหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นตัวแปรที่ทำให้การทำพิธีแตกต่างกัน แต่ส่วนใหญ่แล้วการทำพิธีมีวัตถุประสงค์เดียวกันคือความต้องการให้ได้รับผลผลิตที่อุดมสมบูรณ์โดยอาศัยอำนาจหรือพลังของสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น พระแม่โพสพ (농신)

พิธีกรรมทางการเกษตรของเกาหลีนั้นเริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์และสืบทอดมาเป็นเวลาอันยาวนาน พิธีทางการเกษตรมีหลายพิธี เช่น พิธีบวงสรวง (เพื่อขอให้เกิดความอุดมสมบูรณ์) และพิธีขอฝน (기우제) เป็นต้น โดยเฉพาะพิธีขอฝนเป็นพิธีหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการทำการเกษตรกรรมของประเทศ ปกติแล้วพิธีขอฝนมักประกอบพิธีในช่วงหน้าร้อน (박호순, 2015, pp. 119)

จากเรื่องเล่าเทพนิยายของเกาหลีและบันทึกในแต่ละยุคสมัยทำให้ทราบว่า แต่ละฤดูกาลมีพิธีเกี่ยวกับการเกษตรเกิดขึ้น เช่น เรื่องเล่าเกี่ยวกับทันกุนของเกาหลีที่ว่า เมื่อพระเจ้าฮวานลงมายังโลกมนุษย์ พระเจ้าฮวานอินผู้เป็นบิดามอบเมล็ดพืชมาให้เพื่อช่วยเหลือปวงมนุษย์ เป็นต้น และยังปรากฏสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรอีกด้วย เช่น ฝน เมล็ดพันธุ์ และลม เป็นต้น โดยเรียกสิ่งเหล่านี้ว่าเทพเจ้าแห่งการทำนา (농경신) จากบันทึก “ทงมย็องวังพย็อน (동명왕편)”<sup>1</sup> ที่กล่าวว่า “จากบันทึกประวัติศาสตร์สามอาณาจักร ปรากฏข้อความว่า ความสัมพันธ์ของแม่ของจุมงและจุมงเปรียบเสมือน “แม่ธัญพืช(곡모) และเทพดาแห่งธัญพืช(곡령)” คิมซูโร (김수로) ซึ่งเป็นต้นตระกูลของอาณาจักรคายาและพระมเหสีฮวังอก (황옥) กล่าวว่าพิธีทางการเกษตรเป็นพิธีแห่งความศักดิ์สิทธิ์ ที่เมืองคยองจูเชิญเทพเจ้าแห่งภูเขาดวงวันออก (동악신) มาทำพิธีถึงแม้ว่าจะเป็นพิธีในการทำการประมงก็ตาม แต่ขณะเดียวกันก็ยังทำพิธีทางการเกษตรร่วมด้วย จากบันทึกประวัติศาสตร์อาณาจักรเว่ย สมัยสามก๊ก(삼국지 위서 동이전) กล่าวว่าพิธีของโก (영고)<sup>2</sup> พิธีทงแมง (동맹)<sup>3</sup> พิธีมุซ็อน (무천)<sup>4</sup> และพิธีเซซ็อน (제천)<sup>5</sup> เป็นต้น สำหรับสมัยชิลลา ปรากฏพิธีทางการเกษตร ได้แก่ พิธีบวงสรวงบรรพทิศัย (사시제) พิธีบวงสรวงวันตรุษ (설) พิธีบวงสรวงวันชูช็อก (가배) พิธีบวงสรวงวันยูดู (유두) พิธีบวงสรวงเทพเจ้าแห่งการทำนา (선농) พิธีบวงสรวงเทพเจ้าแห่งธัญพืช (후농) พิธีบวงสรวงเทพเจ้าลม (운사) การบวงสรวงวันวัว (풍백)<sup>6</sup> การกำหนดให้ปลูกต้นหม่อนจำนวน 200 ต้น และการบวงสรวงดวงดาวที่ดูแลการทำเกษตร (영성) เป็นต้น แม้พิธีเหล่านี้ไม่ใช่พิธีทางการเกษตรโดยตรง แต่เป็นพิธีที่มีความสัมพันธ์กับการเกษตร เช่น พิธีขอฝน เป็นต้น ในสมัยโคกูรยอพิธีทงแมง (동맹) เป็นการบวงสรวงเทพเจ้าเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นพิธีที่เกี่ยวกับการเกษตรกรรม ในสมัยโคกูรยอแต่ละบ้านสร้างเรือนขนาดใหญ่ เรียกว่า “แทอก (대옥)” ขึ้นมาเพื่อบวงสรวงเทพเจ้าหรือเซ่นไหว้ผีต่าง ๆ ในฤดูหนาวบวงสรวงเทพเจ้าประจำดวงดาวที่ดูแลการทำเกษตร (영성) และเทพเจ้าแห่งธัญพืช (사직)

นอกจากนี้ พิธีกรรมทางการเกษตรสมัยแพกเจในช่วงต้นคล้ายกับสมัยโคกูรยอ ในสมัยของกษัตริย์ทารูวัง กษัตริย์ลำดับที่ 2 ปีที่ 2 (ค.ศ. 29) เป็นต้นมา พระองค์ทำพิธีบวงสรวงที่สุสานของกษัตริย์ทงมย็อง<sup>7</sup> พิธีนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อขอให้เกิดความอุดม

<sup>1</sup> บันทึกทงมย็องวังพย็อน (동명왕편) เป็นบันทึกที่เขียนโดยขุนนางชื่ออึคยูโบ สมัยโครยอ สมัยพระเจ้ามย็องจง ปีที่ 23 (ค.ศ. 1193) เป็นบันทึกที่กล่าวถึงการกำเนิดและการสร้างอาณาจักรโคกูรยอของกษัตริย์ทงมย็องหรือจุมง จนถึงเรื่องราวการสถาปนาขึ้นของคราชย์ของกษัตริย์ยูริซึ่งเป็นบุตรชาย

<sup>2</sup> พิธีย็องโก (영고) เป็นพิธีบวงสรวงของเผ่าพูยอเพื่อขอให้ทำการเกษตรได้ผลอุดมสมบูรณ์ ซึ่งทำในวันตรุษ โดยเมื่อสิ้นสุดการเก็บเกี่ยวในเดือน 12 ผู้คนจะมารวมตัวกันเพื่อทำพิธีดังกล่าว

<sup>3</sup> ทงแมง (동맹) เป็นพิธีบวงสรวงเทพเจ้าในสมัยโคกูรยอ โดยจะทำพิธีในเดือน 10 เพื่อขอให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ต่อบ้านเมือง

<sup>4</sup> มุซ็อน (무천) เป็นพิธีบวงสรวงเทพเจ้าของชนเผ่าทงเย บัจจุบันคือพื้นที่จังหวัดคังวอนโด พิธีดังกล่าวจัดขึ้นในเดือน 10 ลักษณะการบวงสรวงเป็นการเต้นรำที่สนุกสนาน

<sup>5</sup> เซซ็อน (제천) เป็นพิธีบวงสรวงเทพเจ้าก่อนสมัยสามอาณาจักรเพื่อขอให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ โดยการนำอาหารต่าง ๆ เป็นเครื่องบวงสรวงและมีผู้นำสูงสุดเป็นผู้ทำพิธี

<sup>6</sup> การนำหัวสุนัขไปแขวนไว้ที่ประตูทางเข้าของเชิงเขาในวันวัว แล้วทำพิธีบวงสรวง

<sup>7</sup> ผู้ก่อตั้งอาณาจักรโคกูรยอ

สมบูรณ์ นั่นคือ เพื่อขอให้การทำการเกษตรได้ผลดีอุดมสมบูรณ์ด้วยเงื่อนไขปัจจัยจากธรรมชาติที่มนุษย์ไม่อาจควบคุมได้ ในสมัยกษัตริย์ธนโงปีที 20 (ค.ศ. 2) สร้าง “แทตัน (대단)” ขึ้นมาเพื่อบวงสรวงเทพเจ้า และนับตั้งแต่นั้นมากษัตริย์รุ่นหลังก็บวงสรวงมาอย่างต่อเนื่อง

สมัยโครยอบทบาทของพุทธศาสนาและความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติปรากฏขึ้นอย่างชัดเจน และมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของผู้คนเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น ราชอาณาจักรจึงสร้างศาลเจ้าเพื่อทำพิธีบวงสรวง เรียกว่า “ฮยังซา (향사)” โดยส่วนใหญ่คนทรงเจ้าผู้หญิงเป็นผู้ทำพิธี ซึ่งพิธีเหล่านี้เป็นพิธีที่เกี่ยวกับการอธิษฐานเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ การขจัดภัยพิบัติ และมีปริมาณน้ำฝนอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะพิธีการบูชาโคมไฟ (연등회) และพิธีสมาทานอุโบสถศีลแปด (팔관회) เป็นพิธีที่ประกอบด้วยการอธิษฐานให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตร สำหรับพิธีสมาทานอุโบสถศีลแปดเป็นพิธีทางพุทธศาสนา อันเป็นพิธีที่มีขึ้นตั้งแต่สมัยซิลลาจนกระทั่งถึงสมัยโครยอบโดยเลียนแบบพิธีทงแมง (동맹) ของสมัยโคกูรยอ พิธีการบูชาโคมไฟเป็นพิธีที่ได้รับอิทธิพลจากจีน เป็นพิธีที่คนพายเรือทำพิธีบริเวณริมแม่น้ำเพื่อบูชาเทพเจ้าแห่งรัฐพิช กล่าวได้ว่าการบูชาโคมไฟเป็นพิธีหนึ่งทางการเกษตรกรรมของชาวเรือซึ่งจัดขึ้นในวันเพ็ญเดือนสอง และวันแปดค่ำเดือนสี่ (박호순, 2015, pp.99)

จากเรื่องเล่าเทพนิยายและบันทึกต่าง ๆ พิธีกรรมทางการเกษตรก่อนยุคสมัยโคกูรยอไม่ปรากฏหลักฐานไว้อย่างชัดเจน แต่กล่าวได้ว่ามีการจัดพิธีทางการเกษตรกรรมอย่างใหญ่ทั่วอาณาจักร การจัดพิธีดังกล่าวมักเป็นการรวมตัวกันของผู้คนในชุมชน อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันการบวงสรวงกลายเป็นการบวงสรวงแนววงจ้อ เช่น การบวงสรวงบรรพบุรุษและการบวงสรวงเทพเจ้าแห่งรัฐพิช เป็นต้น พิธีกรรมสำหรับการเกษตรแบ่งออกเป็นพิธีกรรมเพื่อขอพร เพื่อการเพาะหรือหว่านต้นกล้า เพื่อการเจริญเติบโตของรัฐพิช และการเก็บเกี่ยว

สำหรับพิธีการขอพร คือการอธิษฐานก่อนเริ่มการทำการเกษตรเพื่อขอให้ได้รับผลผลิตที่อุดมสมบูรณ์ โดยปกติมักทำในช่วงปลายเดือน 12 ถึงต้นเดือนสอง การขอพรประกอบด้วย การขอพรเพื่อให้การผลิตมีความอุดมสมบูรณ์ จากพงศาวดารเซโจ (세조실록) เล่มที่ 30 กล่าวว่า “ทุก ๆ ปีเมื่อถึงต้นปีมีการตั้งโต๊ะ เพื่อบวงสรวงเทพเจ้าแห่งที่นาและเทพเจ้าหม่อนไหม” ใช้ไม้ไผ่ทำเป็นคราดไถนาและการจัดเก็บตัวไหม พงศาวดารของจง (성종실록) บันทึกว่า “ได้แบ่งขุนนางออกเป็นชายและขวาและต่อสู้กันแล้วทำนาย เช่น หากฝ่ายซ้ายชนะจะทำนายว่าทางฝ่ายซ้ายจะอุดมสมบูรณ์” เป็นต้น จนกระทั่งถึงปี ค.ศ.1562 สมัยกษัตริย์มยองจงปีที่ 17 ก็ไม่ปรากฏบันทึกนี้อีก (국립민속박물관, n.d.)

สำหรับประชาชนทั่วไปจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ เมื่อถึงวัน 14 ค่ำของเดือนหนึ่ง จะทำเป็นรูปรัฐพิชและเครื่องมือเกษตรกรรมแล้วนำไปปักหรือวางไว้ที่กองข้าว ในตอนเช้าของวันเพ็ญจะทำเลียนแบบการเก็บเกี่ยวและการนวดข้าว เพื่อเป็นการอธิษฐานให้ได้รับผลผลิตที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะในพื้นที่ส่วนกลางและทางตอนใต้ของจังหวัดคยองกีโดและจังหวัดคังวอนโด นิยมทำพิธีดังกล่าว การทำพิธีขอพรอีกประการหนึ่งคือการเหยียบแม่มณี (지신밟기) ที่เรียกว่า “คาจยังย็องคย็อก (가장영역)” ปกติพิธีดังกล่าวเป็นการระบำหน้ากาก การเล่นละครสวมหน้ากาก เป็นต้น โดยผู้แสดงจะตระเวนไปตามบ้านต่าง ๆ พร้อมกับบรรเลงดนตรีเพื่อช่วยขับไล่สิ่งชั่วร้ายในบ้านและขอให้พระแม่มณีคุ้มครองบ้านนั้น ๆ และได้รับสิ่งของหรืออาหารจากเจ้าของบ้าน ซึ่งคนทรงเจ้าจะทำพิธีบวงสรวง สวดมนต์ ขบร้องเพื่อบูชาเทพเจ้า (오신행위)

พิธีกรรมทางการเกษตรกรรมบางอย่างในอีกด้านหนึ่งมีแง่มุมที่สะท้อนให้เห็นอนาคตของการทำนาด้วย จึงถือว่าเป็นพิธีที่ทำนายถึงความอุดมสมบูรณ์และความเสียหายของการทำการเกษตรกรรม เช่น อียจอน (의전) เป็นการแข่งขันกัน หากทีมใดแพ้จะเชื่อว่าหมู่บ้านนั้นจะเกิดความแห้งแล้ง แต่หากทีมใดชนะ หมู่บ้านนั้นจะทำการเกษตรได้ผลดีอุดมสมบูรณ์ เช่นเดียวกับการเล่นชักเย่อของหมู่บ้านเหนือและหมู่บ้านใต้ หมู่บ้านที่แพ้จะประสบกับความแห้งแล้ง หรือการเล่นต่อสู้ด้วยการปาก้อนหิน หมู่บ้านใดชนะก็จะเชื่อกันว่าหมู่บ้านนั้นจะได้ผลผลิตทางการเกษตรที่อุดมสมบูรณ์ เป็นต้น (ชายงจุน 차용준, 2001, pp. 477)

นอกจากนี้ หากลักษณะของพระจันทร์ในวันเพ็ญแรกของปีมีสีแดงจะทำให้เกิดความแห้งแล้ง แต่หากปรากฏสีขาวจะมีปริมาณฝนที่พอเพียง และเมื่อพระจันทร์ขึ้น หากรอบพระจันทร์มีเงาล้อมรอบจะทำนายว่าการทำนาอุดมสมบูรณ์ หากรอบพระจันทร์มีลักษณะหนา ๆ ทำนายว่าปีนั้นเป็นปีที่อุดมสมบูรณ์ แต่หากพระจันทร์บาง ๆ จะทำนายว่าเป็นปีที่แห้งแล้ง แต่หากปรากฏไม่ชัดเจนจะทำนายว่าปกติ นอกจากนี้ ยังมีการทำนายจากรัฐพิช เช่น ที่จังหวัดเซจู วันคืนเดือนมีดปลายปี เมื่อล้างกระดังแล้วนำไปคว่ำไว้ในครีว วันต่อมาให้เข้าไปดูกระดังนั้น หากมีข้าวสารจะทำนายว่าปีนั้นการทำนาข้าวอุดมสมบูรณ์ แต่หากมีงาจะ

ทำนายว่าปีนั้นงาอุดมสมบูรณ์ ในจังหวัดฮัมคยองมีพิธีเผาผัดฟางข้าวหรือธัญพืช จากนั้นนำขี้เถ้าไปใส่ในกระตัง แล้วนำไปวางบนหลังคา วันต่อมาหากพบว่าขี้เถ้ามีข้าวสาร จะทำนายว่าปีนั้นการทำนาข้าวอุดมสมบูรณ์ และหากมีข้าวฟางจะทำนายว่าปีนั้นข้าวฟางอุดมสมบูรณ์

นอกจากนี้ ยังมีพิธีการทำนายโดยใช้ถั่ว เช่น “วอลจา (월자)” คือการนำต้นข้าวฟางมาผ่าซีกแล้วนำเมล็ดถั่วจำนวน 12 เมล็ด ใส่ลงในต้นข้าวฟางนั้นแล้วนำไปแช่ในบ่อน้ำ หากถั่วนั้นแตกหน่อได้ทั้งหมดถือว่าเป็นปีนั้นการทำนาเกษตรจะได้รับผลอุดมสมบูรณ์ “โฮจา (호자)” เป็นการทำนายโดยหัวหน้าหมู่บ้านของจังหวัดฮวังแฮ โดยผู้นำหมู่บ้านของแต่ละหมู่บ้านจะนำเมล็ดถั่วมามัดด้วยฟางข้าวแล้วนำไปใส่ในบ่อน้ำ ในเช้าตรู่ของวันต่อมาให้เอาออกมา หากมีหน่อยาวพอสมควรจะทำนายว่าปีนั้นการทำนาเกษตรได้ผลอุดมสมบูรณ์ “ยุนวอล (윤월)” เป็นการนำเมล็ดถั่วจำนวน 12 เมล็ด ไปใส่ในต้นข้าวฟางแล้วนำไปใส่ในบ่อน้ำในวันพระจันทร์เต็มดวงแรก เช้าวันต่อมาให้นำขึ้นมาจากบ่อน้ำ หากเมล็ดถั่วจมทำนายว่าปีนั้นปริมาณน้ำฝนดี แต่หากลอยน้ำทำนายว่า จะเกิดความแห้งแล้ง

นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อเรื่องการหว่านเมล็ดข้าวอีกด้วย เช่น หากที่นาอยู่ทางทิศตะวันตกในวันที่ 1 และ 2 จะไม่หว่านเมล็ดข้าว หากอยู่ทางทิศใต้ วันที่ 3 และ 4 จะไม่หว่านเมล็ดข้าว หากอยู่ทางทิศตะวันตก วันที่ 5 และ 6 จะไม่หว่านเมล็ดข้าว หากอยู่ทางทิศเหนือวันที่ 7 และ 8 จะไม่หว่านเมล็ดข้าว แต่หากเป็นวันที่ 9 และ 10 สามารถหว่านได้ทุกทิศ เนื่องจากเชื่อว่านายพล (대장군) ซึ่งเป็นผีจะเดินทางไปยังทิศที่สถิตในวันต่าง ๆ หากวันใดที่แท้จริงไม่ปรากฏในทิศนั้น ๆ ก็สามารถทำนาได้ และเชื่อว่าจะทำให้ปีนั้นเกิดความอุดมสมบูรณ์ในจังหวัดคังวอนโด ในตอนเช้าวันที่จะหว่านเมล็ดข้าวจะต้องทำพิธีบวงสรวงก่อน ที่เมืองฮวาจอนก่อนจะหว่านต้นกล้า ต้องให้คนทรงเจ้าเลือกวันที่จะสามารถหว่านต้นกล้าได้ ต้องบวงสรวง และมีการละเล่นทอดดอกเก๊กฮวยในวันที่ 3 เดือน 3 ด้วย

เมื่อเสร็จสิ้นการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรแล้วจะจัดพิธีสำหรับการเก็บเกี่ยว เพื่อขอบคุณเทพเจ้าแห่งการเกษตร (농경신) และวิญญาณของบรรพบุรุษ (조령) พิธีการเก็บเกี่ยวของเกาหลี ได้แก่ การบวงสรวงในวันยูดู ซึ่งประกอบพิธีในกลางเดือนห้า (유두천신) เป็นวันที่กษัตริย์เสวยอาหารที่ออกผลใหม่เป็นครั้งแรก หรืออาจหมายถึงอาหารออกใหม่ของอาณาจักร แต่สำหรับจังหวัดคยองซังบุกโดเรียกว่า “วันบวงสรวงเส้นบะหมี่ต่อบรรพบุรุษ”

การบวงสรวงในวันชูช็อก (추석천신) เป็นการบวงสรวงต่อวิญญาณของบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นการทำจากข้าวที่เก็บใหม่ ๆ เป็นพิธีกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากขงจื้อ ในสมัยซิลลาเรียกเทศกาลนี้ว่า “คาแบจอล (가배절)” หรือที่เรียกว่า “ฮันกาวิ (한가위)” และมีพิธีการเก็บป่านเรียกว่า “ชอกมาแฮงซา (적마행사)” และการบวงสรวงผลผลิตออกใหม่ต้นฤดูหนาว (고사천신) เป็นพิธีที่แม่บ้านจัดขึ้นเพื่อบวงสรวงเทพเจ้าประจำบ้านต่าง ๆ เนื่องจากมีความเชื่อว่า บ้านมีเทพเจ้าประจำบ้านคอยดูแลอยู่ พิธีการบวงสรวงเทพเจ้าประจำบ้านมีลักษณะคล้ายกับพิธีบวงสรวงตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ เช่น สมัยโคกูรยอ เรียกว่า “ทงแมง (동맹)” สมัยพูยอเรียกว่า “มุซอน” สมัยซิลลาเรียกว่า “ยองโก (영고)” เป็นต้น ปัจจุบันยังปรากฏพิธีบวงสรวงอีกด้วย เช่น การบวงสรวงให้ครอบครัวมีแต่ความสงบสุขปลอดภัย

พิธีกรรมทางการเกษตรเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตทางการเกษตรและกระบวนการผลิต เป็นการอธิษฐานต่อเทพเจ้าหรือวิญญาณบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติเพื่อขอให้ได้ผลผลิตที่อุดมสมบูรณ์ อาจกล่าวได้ว่าพิธีกรรมเหล่านี้เป็นพิธีกรรมทางจิตวิญญาณที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจและช่วยลดความวิตกกังวลของเกษตรกร มีเป้าหมายปลายทางคือการทำให้เกษตรกรสามารถเพิ่มผลผลิตได้มากขึ้น นอกจากนี้ พิธีกรรมเหล่านี้ยังเป็นส่วนหนึ่งของความบันเทิงอีกด้วย เพราะเมื่อมีพิธีกรรมทางการเกษตรเกิดขึ้น มักจะมีกิจกรรมที่เกี่ยวกับการละเล่น การหยุดพัก เป็นต้น นอกจากนี้ พิธีกรรมยังทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างบุคคลในสังคมและการสร้างความสามัคคีของผู้คนเช่นกัน เนื่องจากการทำพิธีกรรมจะต้องมีการรวมตัวกันของผู้คน และกระบวนการรวมตัวกันของผู้คนทำให้เกิดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้

หลักฐานที่หลงเหลือยืนยันให้เห็นการแพร่หลายของพิธีกรรมต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาอย่างชัดเจน อีฟิลยง กล่าวว่า จากการขุดพบไม้แกะสลักรูปนกที่หมู่บ้านชินชอนดง เมืองควังจู แสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับการทำนา สันนิษฐานว่าเป็นสิ่งที่นำมาใช้เพื่อการอธิษฐานขอให้ทำนาได้ผลผลิตที่อุดมสมบูรณ์ (이필영, 1996, pp. 45) การทำลักษณะนี้สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยมาฮัน โดยการนำไม้มาเหลาเป็นนกแล้วนำไปเสียบไว้ที่ไม้ จากนั้นนำไปปักที่ทำนา เรียกว่า “ชดแด (-shotdae)” โดยแต่ละครอบครัวจะ

นำไปปักชั่วคราวเมื่อต้องการอธิษฐาน หรือเพื่อแสดงความยินดีในวาระต่าง ๆ เชื่อว่าเทพเจ้าจะลงมาทางเสาไม้สั้น ๆ โดยมีนกเป็นสื่อกลางให้มนุษย์กับเทพเจ้าสื่อสารถึงกัน

นอกจากนี้ ยังนำ “ซดแด (웃대)” ไปปักไว้ที่ประตูทางเข้าหมู่บ้านหรือเขตหมู่บ้านของตน และกำหนดเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นการอธิษฐานขอให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ “ซดแด (웃대)” ที่ปักในวันตรุษเกาหลี เรียกว่า “พียอดการิดแด (벗가릿대)” เป็นการนำฟางข้าวไปผูกไว้ที่ไม่แล้วนำไปปักไว้ กล่าวได้ว่ามีความสำคัญกับการทำนา

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นพิธีที่แสดงให้เห็นว่า สังคมเกาหลีผูกพันกับการเกษตรมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ โดยท่ามกลางพิธีกรรมอันยาวนานและหลากหลายที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมเหล่านี้ มีอีกพิธีหนึ่งที่น่าสนใจยิ่งคือ พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

### 3. ประเพณีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ: กษัตริย์ และขวัญของแผ่นดิน

จากบันทึกประวัติศาสตร์โครยอ (고려사) บันทึกไว้ว่า พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยโครยอ ในรัชกาลพระเจ้าซองจงปีที่ 2 (ค.ศ. 983) เรียกพิธีนี้ว่า “ซอนนงจ็อกจอนตัน (선농적전단)” เป็นพิธีแรกแปลงนาสาธิต โดยการบวงสรวงเทพเจ้าแห่งการทำนา (선농제) จากบันทึกพระเจ้าแทจง ปีที่ 6 เล่มที่ 12 วันที่ 15 เดือน 7 บันทึกไว้ว่า หลังจากสร้างอาณาจักรโชซอนขึ้น ยังคงใช้แปลงนาสาธิตสมัยโครยอ แต่ต่อมาย้ายมาที่เมืองฮันยาง นอกประตูอิงอินจีมน (흥인지문) เป็นระยะ 10 ลี (3.92 กิโลเมตร) แปลงนาที่ย้ายมาใหม่นี้จึงเป็นแปลงนาสาธิตใหม่ของสมัยโชซอน มีขนาด 100 แปลง แต่แปลงนาสาธิตในช่วงสถาปนาอาณาจักรนั้น อยู่ทางด้านตะวันออกของประตูโพจองมุนของเมืองแคซอง เป็นระยะ 20 ลี (7.84 กิโลเมตร) มีจำนวน 300 แปลง

ต่อมา ปีที่ 6 เดือน 7 พระเจ้าแทจง ย้ายมาที่แปลงนาสาธิตที่เมืองฮันยาง อยู่ห่างจากประตูอิงอินจีมนระยะ 10 ลี และเรียกแปลงนาสาธิตของสมัยโครยอว่า “แปลงนาสาธิตตะวันตก (서적전)” และเรียกแปลงนาสาธิตของโชซอนว่า “แปลงนาสาธิตตะวันออก (동적전)” ในการประกอบพิธีบวงสรวง ราชสำนักเลือกใช้ผลิตผลจากแปลงนาสาธิตตะวันออกเท่านั้น ส่วนผลิตผลจากแปลงนาสาธิตตะวันตกนำไปเก็บไว้ในยุ้งฉางของอาณาจักร (พงศาวดารเซจง เล่ม 29 สมัยพระเจ้าเซจงปีที่ 7 วันที่ 25 เดือน 8)

พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญซึ่งกษัตริย์เป็นผู้ทำพิธีที่แปลงนาสาธิตเป็นเพียงพิธีกรรมเท่านั้น ส่วนการทำนาจริง ๆ ประชาชนหรือทาสเป็นผู้ลงมือทำ เดิมทีเดียวการทำนาและการเก็บเกี่ยว ทาสที่รับใช้ขุนนางที่เรียกว่า “ซอนนงชี (선농시)” ซึ่งเป็นขุนนางที่ทำหน้าที่ดูแลพิธีของราชสำนักที่จะนำไปใช้ในการบวงสรวงของอาณาจักรเป็นผู้ทำการเกษตร แต่ต่อมาการดูแลพื้นที่อันศักดิ์สิทธิ์นี้อยู่ภายใต้การดูแลของราชสำนัก และทาสที่ต้องทำการเกษตรนี้บางส่วนก็หนีไป ดังนั้นจึงให้ประชาชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้ ๆ กับแปลงนาสาธิตเป็นผู้ทำการเกษตร

ตั้งแต่สมัยพระเจ้าแทจง ประชาชนที่อยู่ใกล้บริเวณนั้นเป็นผู้ทำการเกษตรแปลงนาสาธิตทิศตะวันตกให้ และตั้งแต่สมัยพระเจ้าเซจงให้ประชาชนที่อยู่ใกล้แปลงนาสาธิตตะวันออกทำการเกษตรได้อีกด้วย ในสมัยพระเจ้าเซจงกำหนดให้ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณแปลงนาสาธิตตะวันออก ได้แก่ เมืองยังจู จำนวน 100 คน และประชาชนบริเวณแปลงนาตะวันตก คือเมืองพุงด็อก จำนวน 200 คน เป็นผู้ทำการเกษตร จากบันทึกคยองกุกแทจ็อน (경국대전)<sup>8</sup> พื้นที่นาจำนวน 10 แปลง จะต้องเลือกหัวหน้าจำนวน 1 คน และ 3 คน จะต้องรับผิดชอบที่นาจำนวน 1 แปลง และยกเว้นการส่งส่วย ให้รับผิดชอบและดูแลการทำนาเท่านั้น

ในสมัยพระเจ้าเซจงได้แต่งตั้งขุนนางเป็นผู้ดูแลนาสาธิตจำนวน 300 แปลงของแปลงนาตะวันตก และดูแลประชาชนของเมืองแคซอง กษัตริย์จะทำพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญพื้นที่นาที่ไม่เกิน 70 แปลง ซึ่งเป็นแปลงนาสาธิตตะวันออก ผลิตผลจากแปลงนาสาธิต ได้แก่ ข้าวฟ่าง งา ข้าวสาร เป็นต้น เป็นสิ่งที่น่าสนใจในพิธีบวงสรวงของอาณาจักร

พงศาวดารเซจง (세종실록) บันทึกไว้ในสมัยโชซอนกำหนดให้พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเป็นพิธีกรรมที่สำคัญอันดับสอง ดังที่กล่าวข้างต้น พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเริ่มมาตั้งแต่สมัยโครยอ และมีลักษณะคล้ายกัน<sup>9</sup> นั่นคือ ในสมัยโชซอน

<sup>8</sup> คยองกุกแทจ็อน (경국대전) เป็นหนังสือกฎหมายในสมัยโชซอน ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองบ้านเมือง

<sup>9</sup> จากหนังสือประวัติศาสตร์โครยอ (고려사) เล่มที่ 62 กล่าวถึงขั้นตอนของพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญไว้ว่า เมื่อเจ้าพนักงานแนะนำกษัตริย์ให้ทำการไถนาแล้ว กษัตริย์จะเสด็จที่ประทับ หลังจากนั้นเจ้าพนักงานประจำพระโคและคันไถเข้าประจำที่ และผู้ที่จับคันไถคนอื่น ๆ เข้าไปยืนตามที่กำหนดไว้ ขุนนางระดับสูงกราบทูลเชิญกษัตริย์เสด็จที่ตำแหน่งที่จะทำการไถนา แล้วยืนหันหน้าไปทางทิศใต้ หลังจากนั้นเจ้าพนักงานที่รับผิดชอบคันไถจะนำคัน

องค์รัชทายาทไถ่จำนวน 7 รอบ ขุนนางไถ่จำนวน 9 รอบ และประชาชนทั่วไปไถ่จนครบจำนวนแปลงนาที่กำหนดไว้ “แพ็กมู (백무)” ทำหน้าดูแลประชาชนทั่วไป ซึ่งมีจำนวนแตกต่างกัน หลังจากเสร็จสิ้นพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ กษัตริย์จะรับสั่งให้ขุนนางจัดอาหารเลี้ยงประชาชนทั่วไปเพื่อให้กำลังใจกับพลกนิกร เป็นอันเสร็จพิธี เป็นขั้นตอนเดียวกับสมัยโครยอ

ตามประวัติศาสตร์เกาหลีในสมัยชิลลาช่วงวันหมี (해일) หลังจากวันย่างเข้าฤดูใบไม้ผลิ มีการบวงสรวงเทพเจ้าแห่งการทำนา วันหมีหลังวันย่างเข้าฤดูร้อน จะบวงสรวงเทพเจ้าหมีใหม่ (중늑) วันหมีหลังวันย่างเข้าฤดูใบไม้ร่วง บวงสรวงเทพเจ้าแห่งธัญพืช (후늑) รายละเอียดเหล่านี้ปรากฏหลักฐานอยู่ในบันทึกซัมกุกซาก็ และในสมัยโครยอสมัยกษัตริย์ของจงปีที 2 (ค.ศ. 983) กำหนดแปลงนาสาธิตขึ้นเพื่อทำพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ต่อมาในสมัยกษัตริย์อียจง (의종) กำหนดพื้นที่และพิธีกรรมบวงสรวงเทพเจ้าที่แปลงนาสาธิต ในสมัยโชซอนพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญกำหนดเป็นพิธีที่ยิ่งใหญ่

สมัยโชซอน สมัยของกษัตริย์แทโจ ปีที่ 1 (ค.ศ. 1392) ปรับปรุงระบบของขุนนางทั้งฝ่ายอักษรและฝ่ายทหารในเดือน 7 มอบหมายให้ขุนนางที่ทำหน้าที่ดูแลที่นา (사농시) เป็นผู้รับผิดชอบการทำนา การปลูกธัญพืช การทำพิธีบวงสรวงและการเซ่นไหว้ เป็นต้น ขุนนางชื่อว่าชองโดจอง (정도전) ขอให้มีการบวงสรวงเทพเจ้าการทำนา และการบวงสรวงพิธีการทำนา จากพิธีมงคลห้าประการในสมัยพระเจ้าเซจง<sup>10</sup> มีพิธีเกี่ยวกับการบวงสรวงเทพเจ้าการทำนาและพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญอยู่ด้วย แต่บันทึกเกี่ยวกับพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญในสมัยพระเจ้าเซจงไม่ปรากฏมากนัก พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญที่ปรากฏอย่างชัดเจนนั้นมีขึ้นในสมัยของพระเจ้าชองจง หลังจากนั้นเป็นต้นมากษัตริย์ทุกพระองค์ทำพิธีที่หลากหลายรูปแบบ เช่น การเลี้ยงเหล่าพลกนิกรหลังจากเสร็จพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ (노주연) การยกย่องประกาศเกียรติคุณเหล่าขุนนาง (진하) งานเลี้ยงขุนนางผู้อาวุโส (อายุมากกว่า 70 ปี) ที่สร้างคุณงามความดี การอ่านบทกวีของนักกวีขงจื้อและขับร้องเพลงของนางคณิกา

จากบันทึกขององค์ชายคังแอกุน กล่าวไว้ว่า “กำหนดจัดพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญของปีมะเมีย โดยกำหนดจัดในวันที่ 11 เดือน 3 และในวันที่ 12 กำหนดให้จัดพิธีเลี้ยงเหล่าผู้อาวุโส และวันที่ 26 กำหนดการคัดเลือกขุนนางฝ่ายอักษรที่ตำแหน่งอินจองจอง และกำหนดคัดเลือกขุนนางฝ่ายทหารที่ศาลาโมฮวาควัน โดยคัดเลือกอย่างละ 41 คน” (อ้างจากพงศาวดารโชซอน ฉบับออนไลน์)

สมัยของพระเจ้ายองโจ ปีที่ 15 (ค.ศ. 1739) ทำพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญขึ้น 4 ครั้ง โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้ายองโจ ปีที่ 23 (ค.ศ. 1747) กษัตริย์เข้าร่วมทำพิธีเกี่ยวกับข้าวบาร์เลย์ที่ปลูกในแปลงนาสาธิตด้วยพระองค์เอง พิธีนี้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งถึงสมัยของพระเจ้าโคจง ก่อนจะเลิกไปในสมัยพระเจ้าชอนจง อย่างไรก็ตาม เมื่อพ้นยุคพระเจ้าชอนจง จนถึงสมัยพระเจ้าซังจงและพระเจ้าฮอนจง พิธีกรรมนี้ได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่องอีกครั้ง

ในยุคสมัยของพระเจ้ายองโจ สมาชิกราชวงศ์ ได้แก่พระเจ้าจงโจซึ่งเป็นหลานของพระเจ้ายองโจเข้าร่วมเฉพาะพิธีการเกี่ยวกับเท่านั้น ไม่ได้เข้าร่วมพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ในสมัยของพระเจ้าโคจงเปลี่ยนรูปแบบเป็นการนำพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญร่วมกับพิธีเกี่ยวกับพิธีเดียวกัน ในสมัยของพระเจ้าชุนจงปีที่ 2 (ค.ศ. 1908) ทำพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเมื่อวันที่ 5 เดือนเมษายน แต่ในวันที่ 23 เดือนกรกฎาคม ปีเดียวกันนี้เกิดการปฏิรูปอาณาจักรครั้งใหญ่ ศาลเจ้าเทพเจ้าการทำนาถูกรวมกับศาลเจ้าเทพเจ้าแห่งธัญพืช ศาลเจ้าและที่ดินถูกจัดเป็นที่ดินของส่วนกลาง ทำให้การบวงสรวงเทพเจ้าแห่งการทำนาลิ้นสุดลง เหลือเฉพาะพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเท่านั้น

ไถ่ออกมาขึ้นให้กับเจ้าพนักงานประจำพระโค และเจ้าพนักงานประจำพระโครับคันทไถจะนำไปให้กับกษัตริย์ และขุนนางจะแนะนำให้กษัตริย์จับคันทไถ เมื่อกษัตริย์จับคันทไถแล้วจะทำการไถจำนวน 5 รอบ เมื่อครบ 5 รอบ เจ้าพนักงานจะนำคันทไถไปแขวนไว้ที่เดิม และกษัตริย์เสด็จกลับไปยังที่ประทับ หลังจากนั้นองค์รัชทายาทจะดำเนินการไถจำนวน 7 รอบ และขุนนางระดับ 3 ขึ้นไป ไถจำนวน 9 รอบ เมื่อเจ้าพนักงานกราบทูลว่าเสร็จสิ้นพิธีแล้ว จะให้เกษตรกรจำนวน 100 คนเข้าเฝ้า และเจ้าหน้าทีดูแลที่นาจะกล่าวถวายรายงาน หลังจากนั้นกษัตริย์เสด็จกลับพระราชวัง

<sup>10</sup> พิธีบวงสรวงห้าประการในสมัยพระเจ้าเซจง ได้แก่ การบวงสรวงเทพเจ้าของบ้านเมือง (대사) เป็นพิธีบวงสรวงที่ยิ่งใหญ่ที่สุด การบวงสรวงที่ศาลเจ้าบรรพกษัตริย์ (종묘) เป็นการบวงสรวงป้ายชื่อของกษัตริย์และแม่เหล็ก การบวงสรวงป้ายชื่อของกษัตริย์และแม่เหล็กที่ศาลเจ้ายองนยองจอง (영녕전) ซึ่งเป็นป้ายชื่อที่ไม่ได้อยู่ที่ศาลเจ้าบรรพกษัตริย์หรือที่เรียกว่า “ซงมโย (종묘)” การบวงสรวงเทพเจ้าฟ้าดิน (주구단) และการบวงสรวงที่ศาลเจ้าแห่งธัญพืช (사직단)

เมื่อสิ้นสุดพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญแล้วพระเจ้าขุนจงปลุกต้นไม้ต่าง ๆ ได้แก่ ต้นหม่อน ต้นสน ต้นเฟอร์ เป็นต้น โดยเหล่าขุนนางและรัชทายาทต่าง ๆ เข้าร่วมพิธีปลุกต้นไม้ดังกล่าวด้วย พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญที่เป็นลักษณะของการทำนาเปลี่ยนแปลงรูปแบบเป็นการปลุกป่า แต่ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1910 หลังจากที่เกาหลีตกอยู่ในอาณาเขตของญี่ปุ่น พิธีกรรมเหล่านี้ถูกยกเลิกไป การเข้ามาของจักรวรรดิญี่ปุ่นจึงถือเป็นการสิ้นสุดพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญของเกาหลี

#### 4. การบวงสรวง

จากที่ได้กล่าวมา จะเห็นว่าบทบาทของกษัตริย์ในพิธีกรรมบวงสรวงและแรกนาขวัญ สะท้อนความสำคัญของรัฐพิธีต่อความเชื่อมั่นในการเพาะปลูกของประชาชนชาวเกาหลี กษัตริย์จึงทรงให้ความสำคัญในฐานะเป็นรัฐพิธี และมีการบันทึกไว้ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของราชวงศ์โดยละเอียดอีกด้วย ในสมัยโชซอนกำหนดให้เป็นพิธีระดับสอง<sup>11</sup> กษัตริย์จะทำพิธีบวงสรวงเทพเจ้าแห่งการเกษตรและเทพเจ้าแห่งธัญพืชเพื่อขอให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปี และได้รับผลผลิตทางการเกษตรที่อุดมสมบูรณ์ ระยะเวลาในการทำพิธีบวงสรวงคือหลังจากผ่านวันคยองซิบ<sup>12</sup> ซึ่งจะเลือกวันพฤหัสบดีที่เป็นวันมงคล หลังจากเสร็จสิ้นพิธีบวงสรวงเทพเจ้าแห่งการเกษตร เทพเจ้าแห่งธัญพืช ศาลบรรพชนกษัตริย์แล้ว กษัตริย์จะเสด็จไปยังแปลงนาสาธิตเพื่อทำพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

ศาลเทพเจ้าแห่งการเกษตรสร้างขึ้นในสมัยโชซอนตอนต้นเพื่อเป็นจุดทำพิธีบวงสรวง ตรงกับยุคพระเจ้าแทจงตอนต้นหลักฐานระบุว่าในช่วงสมัยโชซอนตอนต้น บางครั้งกษัตริย์จะให้ความสำคัญกับพิธีกรรมเป็นอย่างมาก จึงทรงลงไปเป็นผู้ทำพิธีบวงสรวงเทพเจ้าแห่งการเกษตรด้วยพระองค์เอง และมีบางครั้งที่ขุนนางเป็นผู้ทำพิธีบวงสรวง ในกรณีที่ขุนนางเป็นผู้บวงสรวงนั้นจะจุดธูปและอ่านคำบูชาเท่านั้น (친전)<sup>13</sup>

สมัยกษัตริย์ชองจงปีที่ 6 (ค.ศ. 1475) มีหลักฐานยืนยันว่ากษัตริย์ทรงเป็นองค์ประธานผู้ทำพิธีบวงสรวงเทพเจ้าทั้งสองด้วยพระองค์เอง หลังจากนั้นเสด็จไปยังแปลงนาสาธิตเพื่อทำพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เมื่อทำพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญทุกครั้งไม่ได้หมายความว่าจะต้องทำพิธีบวงสรวงเทพเจ้าแห่งการเกษตรทุกครั้ง ก่อนทำพิธีบวงสรวงเทพเจ้าแห่งการเกษตรหนึ่งวัน กษัตริย์จะต้องประทับนอกพระราชวัง เพื่อให้ตนเองบริสุทธิ์ และคิดเฉพาะเรื่องการบวงสรวงเท่านั้น ดังนั้นเมื่อจะทำพิธีบวงสรวงกษัตริย์จะต้องเสด็จไปประทับพักค้างคืนที่ศาลเทพเจ้าการเกษตรที่แปลงนาสาธิตตะวันออกที่หมู่บ้านซอนนงรี นอกประตูฮึงอินจิมุน (흥인지문)

ส่วนพิธีบวงสรวงที่กษัตริย์ทรงมอบหมายให้ขุนนางนั้น ก็ใช้ว่าบทบาทของกษัตริย์จะหายไปเสียทีเดียว เพราะพระองค์ยังต้องเข้าร่วมพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญซึ่งเป็นขั้นตอนหลังจากนั้นด้วย โดยกษัตริย์จะเสด็จออกจากพระราชวังในตอนเช้าของวันที่ทำพิธี ในสมัยกษัตริย์ยองโจปีที่ 43 (ค.ศ. 1767) มีบันทึกว่า เมื่อกษัตริย์ทรงมอบให้ขุนนางเป็นผู้ทำพิธีบวงสรวง ตอนเช้าก่อนที่กษัตริย์จะเสด็จไปทำพิธีจะเสด็จไปที่ศาลบรรพชนกษัตริย์ (친전) เพื่อกราบสักการะบรรพชนกษัตริย์ (전배례) เป็นอันดับแรกแล้วเสด็จที่แท่นบูชา (황단) ก่อนจะไปที่สุสานของกษัตริย์เพื่อทำความเคารพ เสร็จแล้วจึงเสด็จไปที่แท่นมังกรตะวันออก (동단, 토룡단) เพื่อทำพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

การทำพิธีบวงสรวงมักจะทำพิธีในวันที่ 4 ช่วงวันตรุษเกาหลีหรือช่วงต้นปี (맹춘) หน่วยงานที่รับผิดชอบคือกระทรวงวัฒนธรรมและการศึกษา เมื่อถึงวันตรุษเกาหลีจะเตรียมทำพิธีบวงสรวง โดยเลือกวันที่เป็นมงคลหลังจากวันคยองซิบ<sup>14</sup> สมัยพระเจ้าแทจงปีที่ 13 (ค.ศ. 1413) กำหนดให้พิธีการบวงสรวงเทพเจ้าการเกษตรเป็นพิธีของอาณาจักรระดับกลาง (ระดับสอง) สมัยพระเจ้า

<sup>11</sup> สมัยโชซอนแบ่งพิธีการบวงสรวงเป็นพิธีการบวงสรวงชั้นต้น ชั้นกลาง และชั้นสูงสุด สำหรับพิธีการบวงสรวงพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญจัดอยู่ในระดับกลาง

<sup>12</sup> หนึ่งในสี่สิบสี่ฤดูกาลย่อยทางจันทรคติ ประมาณวันที่ 5 เดือนมีนาคม เป็นวันที่กบดินจากจำศีลในฤดูหนาว เป็นช่วงที่สัตว์ที่เคยจำศีลในฤดูหนาวจะตื่นขึ้น ออกมาจากใต้ดินเพราะอากาศอบอุ่นขึ้น

<sup>13</sup> จากบันทึกชินจงทูกยอจีซังนัม (신증동국여지승람) และซุนควันทงโก (순관통고) กล่าวว่าไว้ว่าสร้างขึ้นในสมัยของพระเจ้าชองจง ปีที่ 7 (ค.ศ. 1476) โดยสร้างห่างจากศาลเจ้าแห่งการทำนาไปทางใต้ จำนวน 10 ก้าว

<sup>14</sup> ประมาณวันที่ 5 เดือน มีนาคม

เจ้าทรงปีที่ 14 (ค.ศ. 1414) มีบันทึกรายงานถึงวิธีการบวงสรวงเทพเจ้าการเกษตร สมัยพระเจ้าทรงปีที่ 16 (ค.ศ. 1416) สร้างที่ประทับค้างคืนสำหรับการทำพิธีบวงสรวง ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าแนวปฏิบัติของศาลเทพเจ้าการเกษตรนี้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้เห็นว่า ความหมายของศาลเทพเจ้าการเกษตรไม่ได้จำเพาะเจาะจงสำหรับพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเท่านั้น ดังปรากฏในสมัยของพระเจ้าเซจงซึ่งกำหนดให้บริเวณรอบศาลเจ้าระยะ 100 ก้าว เป็นเขตพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์โดยการปลูกต้นไม้ไว้รายรอบ มีแท่นบูชาทำด้วยดิน ก่อนจะปรับเปลี่ยนเป็นเป็นแท่นซ้อนกันขึ้นในเวลาต่อมา

การทำพิธีบวงสรวงเทพเจ้าการเกษตรในสมัยโชซอนตอนต้นนิยมทำในช่วงวันพฤหัสบดีหลังจากวันคยองชิบ และอาจไม่ได้ทำพิธีทุกปี เช่น ในสมัยพระเจ้าเซจงปีที่ 22 (ค.ศ. 1440) และสมัยพระเจ้าเซโจปีที่ 6 (ค.ศ. 1460) ทำพิธีเพียงสองครั้งเท่านั้น เป็นที่น่าสังเกตด้วยว่ากษัตริย์ไม่ได้ทรงทำพิธีบวงสรวงด้วยพระองค์เอง แต่มอบให้ขุนนางเป็นผู้ทำแทน สำหรับการเลือกวันทำพิธีบวงสรวงไม่จำเป็นต้องเลือกวันพฤหัสบดี อาจเลือกวันที่สภาพอากาศดีและแจ่มใส อย่างไรก็ดี ต่อมาในสมัยพระเจ้าชองจงปีที่ 24 (ค.ศ. 1493) กำหนดให้เป็นวันพฤหัสบดีที่เป็นมงคลของเดือน 2 หากฝนตกก็จะเลือกวันทำพิธีใหม่ โดยจะเลือกวันที่เป็นมงคลซึ่งอาจจะไม่ใช่เป็นวันพฤหัสบดีได้ ทั้งนี้บทบาทในการเลือกวันยังคงเป็นของกษัตริย์

เนื่องจากความเชื่อเรื่องบุญญาบารมีของกษัตริย์ย่อมสะท้อนถึงสภาพการณ์ของแผ่นดิน ทำให้เมื่อกษัตริย์ต้องเสด็จมาเป็นองค์ประธานการประกอบพิธีบวงสรวงเทพเจ้าแห่งการเกษตร พระองค์จะต้องทำพระองค์ให้บริสุทธิ์เป็นเวลา 3 วัน ในกรณีที่กษัตริย์ทรงเป็นผู้ทำพิธีบวงสรวง กษัตริย์ทรงเป็นผู้ทำพิธีบูชาครั้งที่หนึ่ง องค์รัชทายาททรงเป็นผู้บูชาครั้งที่สอง และขุนนางระดับเจ้าพระยาเป็นผู้บูชาครั้งที่สาม มีไก่และหมูเป็นเครื่องบวงสรวง ทั้งนี้ผู้ที่เข้าร่วมพิธีจะต้องทำตนเองให้บริสุทธิ์ด้วยเช่นกัน โดยต้องจัดเตรียมเครื่องบวงสรวงและอุปกรณ์ที่ใช้ในการบวงสรวงไว้ล่วงหน้า

เมื่อถึงวันทำพิธีบวงสรวงผู้ที่เข้าร่วมพิธีจะนั่งประจำที่ตามที่ได้กำหนดไว้ แล้วกราบ 4 ครั้ง หลังจากนั้นกษัตริย์จะไปชำระพระหัตถ์ก่อนจุดธูป 3 ดอก เพื่อบูชาเทพเจ้าการเกษตร หลังจากนั้นจะกราบและถวายเครื่องบวงสรวงต่าง ๆ แล้วกล่าวคำบวงสรวงเทพเจ้าแห่งรัฐพิธี เสร็จแล้วเสด็จกลับไปยังที่ประทับ<sup>15</sup>

ขั้นตอนต่อมา องค์รัชทายาททรงจะทำพิธีบวงสรวงเป็นลำดับที่สอง หลังจากนั้นขุนนางระดับเจ้าพระยาเป็นผู้ทำพิธีบวงสรวงลำดับที่สาม เมื่อเสร็จสิ้นครั้งที่สามแล้ว เจ้าพิธีจะนำอาหารบวงสรวงมาแบ่งกันรับประทาน (음복) โดยเริ่มจากการดื่มเหล้าที่นำมาบวงสรวง หลังจากนั้นจะนำเนื้อสัตว์ที่ใช้ในการบวงสรวง (조식) มารับประทาน เปิดฝาภาชนะที่ใส่อาหารแล้วกราบสามครั้ง เจ้าพิธีจะนำค่านูชา ข้าวฟ่าง และอาหารที่เช่นไหว้ไปฝัง กล่าวคำว่า “เยฟิล (예필)”<sup>16</sup> แล้วจึงกลับไปประทับ ผู้ติดตามกราบ 4 ครั้ง หลังจากนั้นเจ้าพิธีนำป้ายเทพเจ้าไปเก็บไว้ก่อนกล่าวสวดดี เป็นอันเสร็จพิธี

## 5. พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ กับความผูกพันระหว่างสถาบันกษัตริย์กับเกษตรกรรม

เอกสาร “อินแดโจรเย (은대조례)”<sup>17</sup> บันทึกว่า กำหนดให้มีการทำพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญในเดือน 2 ที่แปลงนาสาธิตหลังจากที่มีการบวงสรวงเทพเจ้าแห่งการเกษตรแล้วหรืออาจสลับกันได้ กล่าวคือ พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญจัดขึ้นระหว่างฤดูใบไม้ผลิ แต่ไม่ได้กำหนดว่ากษัตริย์ต้องเสด็จมาทำพิธี ซึ่งพิธีนี้อาจจะมีขึ้นหรือไม่มีก็ได้ ดังนั้นในช่วงฤดูใบไม้ผลิ ขุนนางประจำกระทรวงวัฒนธรรมและการศึกษา (예조부) จะต้องตรวจสอบว่ากษัตริย์จะทรงเข้าร่วมพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญได้หรือไม่ ก่อนกำหนดวันพิธีหนึ่งเดือน

เมื่อกษัตริย์ตัดสินพระทัยแล้ว หากทรงเข้าร่วม จะกำหนดวันทำพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ กษัตริย์จะเสด็จไปทำพิธีที่นาทางตะวันออก ห่างจากทงแดมุนประมาณ 10 ลี ปัจจุบันพื้นที่นี้คือ เขตซอนนงดง (ดังนั้นเขตซอนนงดง จึงเป็นชื่อที่แสดงถึงว่าเป็นพื้นที่เกษตรกรรม) สำหรับขุนนางที่ดูแลผืนนาที่ใช้ในพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เรียกว่า “ซอนนงชี (전농시)” และเรียก

<sup>15</sup> สถานที่ประทับหรือสถานที่ทอดพระเนตรสร้างขึ้นข้างนอกของประตูทงแดมุนระหว่างศาลเจ้าแห่งการทอผ้าและแปลงนาสาธิต ที่หมู่บ้านโพเจวอน หรือปัจจุบันคือ หมู่บ้านเซกิดง เขตทงแดมุนกู กรุงโซล

<sup>16</sup> หมายถึง “การสิ้นสุดพิธี”

<sup>17</sup> หนังสืออินแดโจรเย (은대조례) เป็นหนังสือเกี่ยวกับการปฏิบัติและการบริหารของสำนักบริหารราชสำนัก ซึ่งจัดทำขึ้นตามตำราของซองซอนทวอนกุน เขียนขึ้นในสมัยพระเจ้าโจจง ปีที่ 7 (ค.ศ. 1870)

สำนักงานที่ดูแลผืนนาว่า “ขอนแก่น (전농동)” อีกทั้งผืนนาทางตะวันออก มีจัดให้สร้างศาลเทพเจ้าการเกษตร (선농단) ซึ่งเป็นที่สถิตของเทพเจ้าแห่งการเกษตรหรือการเก็บเกี่ยว

จากหนังสือ “พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ (친경의례)” ซึ่งบันทึกไว้ตั้งแต่สมัยกษัตริย์ย็องโจ มีรายละเอียดกล่าวถึงพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญไว้อย่างละเอียด สามารถสรุปได้ดังนี้

กษัตริย์จะสวมเสื้อสีน้ำเงินหรือสีดำให้กับวัวทั้งสองพร้อมกับติดคราดไถนาที่วัวเพื่องไปไถนา ในการนี้องครักษ์ทนายาห์และขุนนางจะไปร่วมทำพิธีด้วย ขุนนางจะได้รับการคัดเลือกให้เข้าร่วมเพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้น คือ ขุนนางมากกว่า 20 คน ผู้อาวุโสจากเมืองฮันยาง 40 คน ขวานาจากเมืองคยองกีโด 50 คน รวมแล้วมากกว่า 100 คน และประชาชนที่ได้รับการคัดเลือกเข้าพิธีสวมใส่เสื้อสีน้ำเงินเป็นส่วนใหญ่

นอกจากกษัตริย์แล้ว ผู้เข้าร่วมพิธีคนอื่น ๆ จะต้องจูงวัวจำนวนหนึ่งตัวหรือสองตัวพร้อมกับคราดไถนา กษัตริย์ต้องจูงวัวจำนวนสองตัวพร้อมคราดไถนา กษัตริย์พร้อมผู้ติดตามจะไถนาโดยใช้วัวจำนวนมากกว่า 100 ตัวและคราดจำนวนมากกว่า 100 อัน ขุนนางที่ทำหน้าที่ดูแลการบริหารเมืองหลวง (เมืองฮันซอง) และหน่วยงานดูแลเศรษฐกิจของคยองกีเป็นผู้จัดเตรียมวัวและคราดไถนา ขุนนางที่ดูแลการบริหารเมืองหลวงเป็นดูแลที่ทำหน้าที่ดูแลผู้อาวุโสของเมืองฮันยาง ส่วนหน่วยงานดูแลเศรษฐกิจของเมืองคยองกีทำหน้าที่ดูแลเกษตรกรรมเมืองคยองกี พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ (친경례) ของสมัยกษัตริย์ย็องโจ ชาวเกษตรกรรมของเมืองคยองกีมีจำนวน 50 คน วัวจำนวน 50 ตัว คราดจำนวน 50 อัน ซึ่งได้มาจากเมืองต่าง ๆ ได้แก่ เมืองช็องนย็อง (석령) เมืองคาพย็อง (가평) เมืองจีพย็อง (지평) เมืองชอกซอง (적성) เมืองชังตัน (장단) เมืองมาจอน(마전) เมืองพาจู (파주) เมืองชวอน (수원) เมืองฮันซอง (한성) เมืองยองซอง (양성) เมืองชุกซัน (죽산) และเมืองนัมยาง (남양) เป็นต้น โดยให้แต่ละหัวเมืองเตรียมวัวจำนวน 4 ตัว คราดไถนาจำนวน 4 อันและขวานาจำนวน 4 คน

สำหรับรัชพิธีที่ใช้ในพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญจะต้องนำมาใส่ในกล่องสีน้ำเงินสานด้วยไม้ไผ่ กล่องนี้ต้องแบ่งพื้นที่ออกเป็น 9 ส่วนเพื่อใส่รัชพิธี 9 ชนิด ได้แก่ ข้าวฟ่าง ข้าวโอ๊ต งา ข้าวเปลือก ข้าวสาร ถั่ว ถั่วแดง ข้าวบาร์เลย์ และข้าวสาลี จึงจำเป็นต้องใช้กล่องไม้ไผ่สีน้ำเงินจำนวน 100 กล่อง กษัตริย์ องครักษ์ทนายาห์และขุนนางจะต้องช่วยกันหว่านรัชพิธี 9 ชนิดนี้ โดยหว่านคนละ 10 กระสอบ (10 말, 1 말 = 18 ก.ก.) รัชพิธี 9 ชนิดนี้ใส่ในกระสอบอย่างละกระสอบ ดังนั้นกษัตริย์กับองครักษ์ทนายาห์จะต้องหว่านรัชพิธีคนละไม่น้อยกว่า 18 กระสอบ อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่ากษัตริย์กับองครักษ์ทนายาห์จะต้องหว่านรัชพิธีต่าง ๆ จนครบทั้งหมด พระองค์เพียงแต่สาธิตหรือเป็นองค์ประธานผู้เริ่มต้นเท่านั้น หลังจากนั้นเกษตรกรรมจะเป็นผู้ที่หว่านทั้งหมด เมื่อนำรัชพิธีทั้ง 9 ชนิดไปหว่านจะต้องแบ่งมาจากกล่องไม้ไผ่สีน้ำเงินใส่ในกระบุง (포대) สีขาวเพื่อให้สะดวกในการหว่าน

สำหรับวันที่จะทำพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ กษัตริย์จะเสด็จไปทางผืนนาทางตะวันออก หลังจากนั้นจะทำพิธีบวงสรวงเทพเจ้าแห่งการเกษตร (선농단) แล้วจึงเริ่มทำพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เมื่อเริ่มทำพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ก็เริ่มบรรเลงดนตรียอนมินลัก (여민락)<sup>18</sup> เมื่อเริ่มบรรเลงดนตรียอนมินลักกษัตริย์เริ่มจับคันไถและเริ่มไถนา จำนวน 5 รอบ

ในพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เมื่อกษัตริย์ทรงจูงพระโคและไถนาไม่ชำนาญอาจทำให้พระโคชนหรือคราดอาจทำให้บาดเจ็บได้ ดังนั้น จึงให้เกษตรกรรมที่มีความชำนาญเป็นผู้จูงวัวและคอยบังคับวัวอยู่ด้านหน้าโดยให้เกษตรกรรมจับวัวคนละตัว โดยไถเตรียมที่นาไว้ก่อนแล้วเป็นจำนวน 3 รอบ เมื่อมีการไถนาครบ 5 รอบแล้ว กษัตริย์เสด็จกลับไปประทับ (관경단) เพื่อชมการไถนาของผู้อื่นต่อไป

หลังจากกษัตริย์ทรงไถนาเสร็จแล้ว องครักษ์ทนายาห์ทรงเป็นผู้ไถนาองค์ต่อไป โดยองครักษ์ทนายาห์ไถนาจำนวน 7 รอบ และขุนนางที่ได้รับการคัดเลือกมาร่วมพิธีไถนาจำนวน 9 รอบ หลังจากทีองครักษ์ทนายาห์และขุนนางไถนาแล้ว เกษตรกรรมที่ได้รับการคัดเลือกมาจากจังหวัดคยองกีโดจะเป็นผู้ที่ไถนาต่อไป โดยเกษตรกรรมจะจูงวัวหนึ่งตัวเทียบคราดไถนาหนึ่งอัน

ผืนนาที่ไถในพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญมีประมาณ 100 แปลง (고랑) หลังจากไถนาเสร็จแล้ว จะกำจัดวัชพืช ปูลูกรัชพิธี และคลุมเมล็ดรัชพิธีด้วยกระสอบป่านเพื่อให้รัชพิธีเจริญงอกงามได้ดี

<sup>18</sup> ยอนมินลัก (여민락) เป็นดนตรีในสมัยโชซอนที่ใช้ในพระราชพิธีและเมื่อกษัตริย์เสด็จ

หลังจากที่ชาวนาไถนาเสร็จแล้วจะไปเข้าเฝ้าหน้าที่ประทับแล้วกราบ 4 ครั้ง หลังจากนั้นกษัตริย์จะเสด็จเสวยและอาหารแก่ชาวนาเพื่อเป็นการขอบคุณที่ทำงานกันอย่างเหน็ดเหนื่อย เหล้าที่นำมาเสวยชาวนานั้นเป็นเหล้าองุ่น (องุ่น) และเหล้าหมักกอลลี (막걸리) ส่วนอาหารนั้นเป็นชอนนงทัง (선농탕) ที่ต้มพร้อมกับกระดูก ซึ่งปัจจุบันคือ “ซอลลงทัง (설렁탕)”

เมื่อพิจารณาจากกลุ่มของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ตลอดจนกิจกรรมและการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนต่าง ๆ แล้ว จะเห็นว่าโครงสร้างของพิธีกรรมจรดพระนังคัลแรกนาขวัญประกอบด้วย 3 ชั้นหลัก คือ ชั้นพระมหากษัตริย์ (และรัชทายาท) กลุ่มขุนนางและตัวแทนเกษตรกร สิ่งที่น่าสนใจคือ เกษตรกรที่เข้าร่วมพิธีกรรมนี้ถือเป็นตัวแทนจากเมืองต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักร เช่นเดียวกับเครื่องใช้ในการทำนา เช่น ไถ คราด และวัว ต้องนำมาจากแต่ละเมืองด้วย เมื่อกษัตริย์ทรงสาธิตการไถและการหว่านข้าวและพันธุ์พืชเป็นตัวอย่างเบื้องต้นแล้ว จึงให้ประชาชนรับไม้ต่อประกอบพิธีกรรมให้เสร็จสิ้นต่อไป สื่อให้เห็นถึงนัยของการร่วมมือร่วมใจกันของคนต่างชนชั้นในราชอาณาจักรเพื่อให้แผ่นดินบรรลุผลร่วมกันนั่นเอง

## 6. บทสรุป

พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีกำลังใจและเห็นความสำคัญของการเกษตร เป็นพิธีที่เริ่มมีขึ้นตั้งแต่สมัยโครยอจนกระทั่งถึงสมัยโชซอน บทความนี้แสดงให้เห็นว่า ในสังคมเกาหลียุคจารีตแบ่งแนวปฏิบัติในประเพณีออกเป็น 2 แนว คือ แนวปฏิบัติที่กษัตริย์เป็นผู้ทำพิธีบวงสรวงศาลเทพเจ้าแห่งการทำการเกษตรและเทพเจ้าธัญพืช กับแนวปฏิบัติที่มอบให้ขุนนางเป็นผู้ทำพิธีบวงสรวงศาลเทพเจ้าแห่งการทำการเกษตรและเทพเจ้าธัญพืช หากกษัตริย์ทรงเป็นผู้ทำพิธีบวงสรวงด้วยพระองค์เอง มีพิธีสำคัญหลัก 2 พิธี คือ พิธีบวงสรวงเทพเจ้าแห่งการเกษตรและเทพเจ้าธัญพืช และพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ แต่หากกษัตริย์มิได้ทรงเป็นผู้ทำพิธีบวงสรวงเอง จะมีพิธีการสักการะที่ศาลบรรพกษัตริย์ และการเสด็จไปยังแปลงนาสาธิตโดยตรง

ในกรณีที่กษัตริย์เสด็จไปทำพิธีบวงสรวงด้วยพระองค์เอง เมื่อกษัตริย์กำหนดวันทำพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญแล้ว ในตอนเช้าตรู่จะเสด็จไปยังศาลเทพเจ้าแห่งการเกษตรและเทพเจ้าธัญพืช โดยมีการจัดเครื่องเซ่นไหว้ต่าง ๆ เช่น หมู และไก่ เป็นต้น เมื่ออ่านคำบูชาเสร็จแล้วถือเป็นอันเสร็จพิธีบวงสรวง และจะเสด็จทำพิธีสักการะศาลบรรพกษัตริย์ หลังจากนั้นจะเสด็จไปทำพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ โดยเสด็จยังแปลงนาสาธิตทางตะวันออกพร้อมด้วยองครักษ์ทายาทและขุนนาง กษัตริย์ทรงไถนา 5 รอบ ครบแล้วจะเสด็จประทับที่ป่าพิธีเพื่อชมการไถขององครักษ์ทายาทและขุนนาง โดยองครักษ์ทายาททรงไถนา 7 รอบ หลังจากนั้นให้ขุนนางไถนาอีก 9 รอบ เมื่อเสร็จสิ้นทั้ง 3 กลุ่มบุคคลชั้นสูงแล้ว แปลงนาที่เหลือจะให้ประชาชนที่เป็นตัวแทนจากเมืองต่าง ๆ ไถจนเสร็จสิ้นจึงหว่านเมล็ดพืช ขั้นตอนต่อจากนั้นขุนนางจะนำประชาชนจำนวน 100 คน เข้าเฝ้ากษัตริย์ ทรงมอบเหล้าและรับสั่งให้เสวยอาหารแก่ประชาชนที่มาเข้าเฝ้า และเสด็จกลับพระราชวัง เป็นอันเสร็จพิธี

แม้ว่าพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเริ่มมีขึ้นตั้งแต่สมัยโครยอ แต่ในสมัยโชซอนถือเป็นรัฐพิธีที่ราชสำนักให้ความสำคัญที่สุด สะท้อนให้เห็นว่ากษัตริย์และประชาชนร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกัน โดยกษัตริย์และประชาชนร่วมกันไถนา ประชาชนได้เข้าเฝ้ากษัตริย์อย่างใกล้ชิด ซึ่งโดยปกติแล้วในสมัยโชซอนการได้เข้าเฝ้ากษัตริย์นั้นเป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นได้ง่ายนัก การที่ประชาชนได้เข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิดในพิธีกรรมนี้จึงสะท้อนให้เห็นการให้ความสำคัญกับเกษตรกร และการที่กษัตริย์รับสั่งให้เสวยอาหารแก่เกษตรกรด้วยซูบวัก็ถือว่าการให้ความสำคัญกับเกษตรกรอีกประการหนึ่งเช่นกัน เพราะการเสวยอาหารด้วยเนื้อวัวถือว่าเป็นอาหารชั้นเลิศสำหรับชาวเกาหลี นิยมใช้ต้อนรับแขกพิเศษเป็นหลัก กล่าวได้ว่า พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเป็นพิธีที่ต้องการให้เห็นถึงความสำคัญของการเกษตรและเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับเกษตรกร และกระชับความผูกพันระหว่างสถาบันกษัตริย์กับพลกรัณนั้นเอง

## 7. อภิปรายผล

หากพิจารณาจากมุมมองด้านความเชื่อ พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญของชาวเกาหลีสะท้อนความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมต่าง ๆ ตามลำดับขั้นตอน โดยภาพรวมพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเป็นสิ่งที่ทำให้ชาวเกาหลีในยุคจารีตมั่นใจในวิถีการเกษตรของตน การที่กษัตริย์ รัชทายาท และขุนนาง ลงมาเป็นองค์ประกอบหลัก ๆ ในการดำเนินพิธีการ โดยมีกษัตริย์เป็นองค์

ประชาชน ทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นที่จะทำการเกษตรในฤดูกาลนั้น ๆ มากขึ้น ซึ่งย่อมส่งผลต่อการลงแรงและได้รับผลผลิตทางการเกษตรตอบแทนที่คุ้มค่าอีกด้วย การเสด็จพระราชดำเนินของกษัตริย์เพื่อประกอบพิธีนี้สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องสถานภาพของพระมหากษัตริย์กับชะตากรรมของแผ่นดินที่พระองค์ทรงปกครองว่าเป็นเหตุและผลของกันและกัน จะทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ สามารถทำการเกษตรได้ผลผลิตที่ดี จากพิธีดังกล่าวปรากฏความเชื่อต่าง ๆ ในหลายประการ ได้แก่

(1) ความเชื่อในเทพเจ้า ชาวเกาหลีเชื่อว่าตามสถานที่ต่าง ๆ มีเทพเจ้า หรือเทวดาเป็นผู้ดูแลสถานที่ทำการเกษตรนั้น ๆ ที่นาก็มีเทพเจ้าแห่งการเกษตรและเทพเจ้าแห่งธัญพืชเป็นผู้คอยดูแลเพื่อให้การทำการเกษตรได้ผลดีเช่นกัน ดังนั้น การทำพิธีจึงเริ่มต้นด้วยการบวงสรวงเทพเจ้าทั้งสองเพื่อขอให้ดูแลและช่วยให้สามารถทำการเกษตรได้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์

(2) ความเชื่อในวิญญาณของบรรพบุรุษ ในสมัยโชซอนหากกษัตริย์ไม่ได้เสด็จทำพิธีบวงสรวงเทพเจ้าทั้งสององค์ด้วยพระองค์เอง พระองค์ยังคงต้องเสด็จเพื่อทำพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญอยู่ โดยก่อนทรงทำพิธีจะเสด็จสักการะศาลบรรพบุรุษอันเป็นที่สถิตของวิญญาณของบรรพบุรุษเสียก่อน หลักความเชื่อของชาวเกาหลีในยุคโชซอนมีว่า เมื่อบรรพบุรุษเสียชีวิตแล้ววิญญาณยังคงอยู่เพื่อคอยดูแลปกป้องลูกหลาน ดังนั้นลูกหลานจะต้องดูแลวิญญาณของบรรพบุรุษอย่างดีเสมือนหนึ่งยังมีชีวิตอยู่ หากไม่ดูแลแล้วจะทำให้วิญญาณบรรพบุรุษลงโทษได้ การลงโทษของบรรพบุรุษอาจทำให้ประเทศชาติเกิดปัญหาภายใต้กษัตริย์พระองค์นั้น ๆ ได้ เพราะมีความเชื่อว่าชะตากรรมของกษัตริย์คือชะตากรรมของแผ่นดิน ดังนั้นการทำพิธีดังกล่าวจึงบวงสรวงหรือการสักการะบรรพบุรุษด้วย ความเชื่อดังกล่าวมีรากฐานมาจากปรัชญาขงจื๊อตามหลักความกตัญญู ซึ่งนอกจากจะเป็นการขอให้บรรพบุรุษช่วยบ้านเมืองเกิดความอุดมสมบูรณ์แล้วยังเป็นการขอบคุณบรรพบุรุษอีกด้วย

ความเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษยังเห็นได้จากการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรจากแปลงสาธิต จะมีการแบ่งส่วนไปบวงสรวงบรรพบุรุษส่วนหนึ่งด้วย

(3) ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม ในการทำพิธีบวงสรวงเทพเจ้าแห่งการเกษตรและเทพเจ้าธัญพืชจะต้องดำเนินการก่อนฟ้าสว่าง แนวความเชื่อนี้มีพื้นฐานมาจากความเชื่อเรื่องผีของเกาหลี นั่นคือ ผีและวิญญาณต่าง ๆ จะปรากฏตัวตอนกลางคืนและจะกลับไปยังที่ของตนเองเมื่อฟ้าสว่าง ดังนั้นพิธีการบวงสรวงจึงต้องดำเนินการก่อนฟ้าสว่าง นอกจากนี้ การเลือกวันในการประกอบพิธีถือว่าเป็นอีกความเชื่อหนึ่งที่เกี่ยวกับฤกษ์ยาม

(4) ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ในพิธีต่าง ๆ จะใช้วัวเป็นสัตว์เพื่อประกอบพิธี ชาวเกาหลีเชื่อว่าวัวเป็นสัตว์แห่งสวรรค์ มีคุณค่าสูงที่สุดในสมัยโบราณเมื่อถึงวันวัวจะประกอบพิธีบวงสรวงวัว ได้แก่ การบวงสรวงด้วยขนมดอกและเหล้า นอกจากนี้ ยังห้ามวัวกินต้นถั่วเพราะเชื่อว่าจะทำให้ธัญพืชไม่ได้อุดมสมบูรณ์ เป็นต้น การรับประทานต้มสุกวัวถือเป็นการรับประทานอาหารที่มีความหมายสำคัญยิ่ง นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับนกอีกด้วย นั่นคือ การนำไม้มาทำเป็นนกแล้วปักไว้ที่เสาไม้ที่เรียกว่า “ซุดแด” แล้วนำไปปักไว้ในเขตพื้นที่ทำพิธี เพราะเชื่อว่านกสามารถสื่อสารกับเทพเจ้าได้

(5) ความเชื่อเกี่ยวกับสี ในพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญสีของเสื้อผ้าของพระโคเป็นสีดำ และผู้คนที่มาร่วมพิธีนิยมสวมเสื้อสีน้ำเงิน และสีของตะกร้าใส่เมล็ดพันธุ์ธัญพืชต้องเป็นสีดำหรือสีน้ำเงิน มีตะกร้าเล็ก ๆ ที่ใช้สำหรับแบ่งเมล็ดพันธุ์ธัญพืชเพื่อหว่านหลังจากไถเสร็จแล้วเป็นตะกร้าสีขาว ทั้งนี้สีดำ สีน้ำเงินและสีขาวถือว่าเป็นหยิน ตามแนวคิดหยินและหยาง ซึ่งเป็นแนวคิดขงจื๊อ ซึ่งกล่าวว่าจักรวาลประกอบด้วยหยินและหยาง ดังนั้นเมื่อใช้สีที่มีลักษณะเป็นหยิน เทพเจ้าหรือสวรรค์จะต้องเติมเต็มให้เกิดความสมบูรณ์

กษัตริย์ต้องทรงสวมเสื้อสีน้ำเงิน เนื่องจากกษัตริย์ถือว่าเป็นหยาง ดังนั้นจะต้องมีหยินที่ร่างกายร่วมด้วยจึงสวมเสื้อสีน้ำเงิน สำหรับกระบุงที่เป็นสีขาว ชาวเกาหลีเชื่อว่าสีขาวคือสีแห่งความบริสุทธิ์ ดังนั้นก่อนที่เมล็ดพันธุ์จะนำไปปลูกจะต้องเป็นสิ่งที่ต้องเริ่มด้วยความความบริสุทธิ์เป็นประการแรก ทำนองเดียวกันกับที่กษัตริย์จะต้องเสด็จออกนอกวังเพื่อทำตนให้บริสุทธิ์ให้เป็นสีขาวด้วยการทำพิธี 3 วัน

(6) ความเชื่อเกี่ยวกับทิศ ชาวเกาหลีเชื่อว่าทิศตะวันออกเป็นทิศที่เป็นมงคล เป็นทิศแห่งพญามังกร นั่นคือตำแหน่งของกษัตริย์จะอยู่ทางทิศตะวันออก ดังนั้นแปลงนาสาธิตจึงอยู่ด้านทิศตะวันออก ผลผลิตที่ได้จากแปลงนาทิศตะวันออกจะนำไปบวงสรวงบรรพบุรุษต่อไป

นอกจากนั้นแปลงนาสาธิตสร้างไว้นอกประตูเมืองด้านตะวันออก (동대문) เรียกว่า “ฮึงอินจีมุน (흥인지문)” มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดขงจื้อ เนื่องจากชื่อประตูดังกล่าวมีความหมายว่า “ประตูที่เต็มไปด้วยหลักมนุษยธรรมหรือหลักเมตตาธรรม” สำหรับผลผลิตจากแปลงนาสาธิตตะวันตกจะไม่นำมาใช้ในพิธีกรรมบวงสรวงแต่นำไปเก็บไว้ในยุ้งฉาง เนื่องจากแนวคิดเกี่ยวกับทิศตะวันตกคือเป็นทิศที่ไม่เป็นมงคล ดังนั้นจะเห็นว่าในสมัยโชซอนการสร้างที่คุมขังนักโทษจะสร้างทางประตูเมืองตะวันตก การสร้างที่ประทับจะต้องหันหน้าไปทางทิศใต้ ซึ่งตามหลักความเชื่อด้านหลักของฮวงจุ้ยของชาวเกาหลีแล้วการสร้างบ้านเรือนจะต้องหันไปทางทิศใต้ จะไม่หันหน้าไปทางทิศเหนือเนื่องจากมีความเชื่อว่าทิศเหนือเป็นทิศผู้เสียชีวิต

(7) ความเชื่อเกี่ยวกับตัวเลข จากพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญปรากฏเกี่ยวกับตัวเลขต่าง ๆ ได้แก่ จำนวนรอบของการไถนา กษัตริย์ทรงไถจำนวน 5 รอบ องค์รัชทายาททรงไถนาจำนวน 7 รอบ และขุนนางไถจำนวน 9 รอบ เมื่อไถนาเสร็จแล้ว กษัตริย์จะทรงมอบเหล่าให้กับเกษตรกรจำนวน 3 แก้ว ธัญพืชต้องมีจำนวน 9 ชนิด จะเห็นว่าทั้งหมดนี้เป็นจำนวนเลขคู่ ซึ่งชาวเกาหลีเชื่อว่าเลขคู่เป็นเลขที่เป็นมงคล การกราบจำนวน 4 ครั้ง เลข 4 ถือว่าเป็นเลขไม่เป็นมงคลของเกาหลี แต่การกราบ 4 ครั้งมาจากแนวคิดที่ว่าเลข 4 เมื่อรวมกับคนกราบอีกหนึ่งจะรวมเป็น 5 ซึ่งถือว่าเป็นเลขที่เป็นมงคล

นอกจากนั้น ความเชื่อเรื่องตัวเลขยังเห็นได้จากระยะทางของแปลงนาสาธิตที่จะต้องสร้างห่างจากประตูเมืองจำนวน 10 ลี และจำนวนประชาชนที่เข้าเฝ้าจำนวน 100 คน ตัวเลข 10 และ 100 แม้เป็นเลขคู่ก็ตามแต่เป็นเลขที่มีความหมายว่า “จำนวนมากเพียงพอ ครบถ้วน สมบูรณ์” ดังนั้น ระยะทาง 10 ลี จึงถือว่ามีความไกลอย่างยิ่งแล้ว ส่วนจำนวนประชากร 100 คน ถือว่าเป็นอัตราส่วนที่สามารถแทนประชากรทั้งอาณาจักรได้

(8) ความเชื่อเกี่ยวกับบุคคล มีความเชื่อว่ากษัตริย์ทรงเป็นสมมุติเทพ นั่นคือ ชาวเกาหลีในสมัยโบราณเชื่อว่าธัญพืชเป็นสิ่งที่ได้รับมาจากเทพเจ้าซึ่งจากเรื่องเล่าการกำเนิดเทพเจ้าที่กษัตริย์ผู้สร้างเกาหลี ที่กล่าวว่า เทพเจ้าฮวันอิงบนสวรรค์ประทานสิ่งของต่าง ๆ ให้กับฮวานอุง พระโอรสที่จะมาช่วยเหลือปวงมนุษย์ ซึ่งในสิ่งของต่าง ๆ นั้นมีธัญพืชอยู่ด้วย และเมื่อทำพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเพื่อให้สามารถสื่อสารกับเทพเจ้าบนสวรรค์ได้กษัตริย์จึงทรงต้องเป็นผู้ทำพิธีด้วยพระองค์ เพราะชาวเกาหลีในสมัยโบราณเชื่อว่า กษัตริย์ทรงเป็นตัวแทนของเทพเจ้าที่ได้ส่งให้มาอยู่ที่โลกมนุษย์ ดังนั้นเมื่อกษัตริย์ทรงทำพิธีบวงสรวงและทรงทำพิธีไถนาจึงเสมือนหนึ่งการเป็นตัวแทนของเทพเจ้านั่นเอง นอกจากนี้ ยังเป็นพิธีที่แสดงให้เห็นถึงลำดับชั้นทางสังคมตามหลักแนวคิดขงจื้อ นั่นคือ ในสังคมจะประกอบด้วยชนชั้นต่าง ๆ กษัตริย์เป็นชนชั้นสูงสุด ตามด้วยขุนนาง และประชาชน ตามลำดับ ดังนั้นจำนวนรอบของการไถนาเป็นการนำแนวคิดเรื่องชนชั้นตามแนวคิดขงจื้อมาใช้ประกอบพิธีนั่นเอง

จากการอภิปรายข้างต้นนี้ สามารถกล่าวได้ว่า การทำพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญของชาวเกาหลีในยุคโบราณแสดงให้เห็นว่าสังคมเกาหลีมีรากฐานที่หนาแน่นมาจากความเป็นสังคมเกษตรที่มีความอ่อนไหวและมีอุปสรรค ชาวเกาหลีไม่เพียงแต่ต้องประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยีทางการเกษตรที่ล้ำหน้า แต่ยังต้องการความมั่นคงและเชื่อมั่นทางจิตใจ จึงสร้างสรรค์พิธีกรรมขึ้นมาโดยจัดวางสถานะกษัตริย์ให้เป็นองค์ประธานสูงสุดผู้พระราชทานกำลังใจผ่านพิธีกรรมด้วย พิธีบวงสรวงเทพเจ้าการเกษตรและจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ยังตอกย้ำความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติและแนวคิดขงจื้อเป็นหลัก ปัจจุบันไม่ปรากฏพิธีดังกล่าวแล้วเนื่องจากเมื่อญี่ปุ่นเข้าครอบครองเกาหลีในปี ค.ศ. 1910 ทำให้ระบบกษัตริย์สิ้นสุดลง พิธีกรรมที่สัมพันธ์กับสถาบันกษัตริย์จึงพลอยถูกยกเลิกไปด้วย นอกจากนั้น วิธีการเกษตรในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปสู่การใช้เทคโนโลยีที่ล้ำหน้ามากขึ้น พิธีกรรมแต่อดีตจึงไม่จำเป็นอีกต่อไป

### เอกสารอ้างอิง

- กิ่งแก้ว อรรถาภร. (2520). คติชนวิทยา. กรมการฝึกหัดครู.
- ธวัช ปุณโณทก. (2530). วัฒนธรรมพื้นบ้าน คติความเชื่อ. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. (ม.ป.ป). ความเชื่อ. <http://www.udru.ac.th/oldsite/attachments/elearning/02/13.pdf>
- สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. (2536). ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย. โอเดียนสโตร์.
- อุทัย หิรัญโต. (2526). สารานุกรมศัพท์ สังคมวิทยา-มนุษยวิทยา. โอเดียนสโตร์.
- 국립민속박물관. (n.d.). *친경례*. <https://terms.naver.com/entry.naver?docId=1011066&cid=50221&categoryId=50230>.

- 국사편찬위원회. (n.d.). *조선왕조실록: 전배례, 친경례, 노주례를 행하다*. [https://sillok.history.go.kr/id/kua\\_14302026\\_001](https://sillok.history.go.kr/id/kua_14302026_001).
- 국사편찬위원회. (n.d.). *조선왕조실록: 선농단에서 제사지내다*. [https://sillok.history.go.kr/id/kia\\_12403010\\_001](https://sillok.history.go.kr/id/kia_12403010_001).
- 김종섭. (1995). *조선 왕궁 의례*. 대원사.
- 박영규. (1996). *조선왕조일록*. 들녘.
- 박찬흥. (2019). *한국문화사*. [http://contents.history.go.kr/mobile/km/view.do?levelId=km\\_026\\_0030\\_0050\\_0010](http://contents.history.go.kr/mobile/km/view.do?levelId=km_026_0030_0050_0010).
- 박호순. (2015). *우리 민속의 유래*. 비엠게이.
- 박대순. (1995). *조선 왕궁 의례*. 대원사.
- 신경숙. (2014). 영조조 친경례와 악장. *우리문학연구*, 41(1), pp.43-71.
- 신명호. (2003). *조선왕실의 의례와 생 궁중문화*. 테마한국문화사.
- 위키실록사전. (n.d.). *선농제*. <http://dh.aks.ac.kr/sillokwiki/index.php>
- 이필영. (1996). *숫대*. 대원사.
- 지식백화. (n.d.). 친경례. <https://terms.naver.com/search.naver?query>
- 차용준. (2001). *전통문화 제1 권*. 전주대학교.
- 한국정신문화연구원. (1991). *한국민족문화대백화사전*. 한국정신문화연구원.
- 한형주. (2000). 조선초기 중사제례의 정비와 그 운영 - 민생과 관련된 치제를 중심으로, *진단학보*, 89(1), 89-102.